Ч. 151. Чернівцї, недїля дня 22. грудня (5. січня). 1907 р. Рочник XXIII.

БУКОВИНА

Виходить кождої середи, пятницї і недїлї.

РІЗДВО.

Сьвято споминів.

Торжественний настрій, яким стрічаємо його що року, не випливає з ясних думок або виразних почувань, але з якихсь дум без слів, недокінчених зворушень, що основують ся на споминї дїточих лїт, невинної радости і доброти. І нїщо: анї культура, анї вік, анї гіркі досьвіди житя не в силї стерти їх з нашої душі.

* * *

Сьвято поезиї.

Нема сумнїву, що ми, дїти нинїшного віку, не могли би сотворити Різдвяного сьвята, коли-б не унаслїдили його. Дїяльність нашого духа звернена в иншім напрямку. Наше столїтє винаходить чуда практичного житя, технїкою й орґанїзациєю перевисшає без порівнаня минулі віки. Те, що людский дух здобув в обсягу пізнаня природи й історић, мусимо признати так само радо, як свобідно признаємо, що творчість нашого столїтя в обсягу віри не може рівнати ся з творами минувшини. Хто-б хотїв навіть уважати Різдвяне сьвято з його звичаями і колядами нїчим иншим тілько плодом уяви, тканею поезиї і дїточої, сьвятої штуки, мусить признати, що та поезия така богата, ріжнородна і мила, така невичерпана й нїжна, що належить до найцїннїйших надбань людского духа. Християньска леґенда і поганьский міт зложили ся на неї.

* * *

Та чи можна Різдвяне сьвято уважати тілько сьвятом споминів, сьвятом поезиї? Оно-ж було і буде роковинами дїйсної і правдивої подиї. Чи на одежу його будемо глядїти як на нїжну поезию старої леґенди, стоячи холодно й критично проти теольоґічної науки — сам факт, що нї одна постать всесьвітної історић не вплинула так глубоко на житє европейских народів як постать Ісуса, остане ся висшим понад усякі сумнїви. Він не умер нїколи і не може умерти, бо в Нїм з'осередило ся всьо благородне і добре, що старий сьвіт зумів дати новому.

* * *

Сьвято надїї.

Наука, житє і смерть Того, що Його Різдво сьвяткуємо, се один триюмф любови над ненавистю, добра над злом, правди над ложею. Се животворне жерело сили для всїх пониженних і угнетених, запорука, що правда, за яку Він боров ся і умер, стане всесьвітною правдою, а Його сьвято вселюдским сьвятом.

Про станову орґанїзацию руского учительства.

На мої статї в „Буковинї“ в справі становиска, яке заняла одна часть нашого учительства в послїднїм часї супроти наших послів, отримав я численні листи від передових руских учителїв, в яких они годять ся зовсїм із моїми поглядами крім деяких точок. З тих листів довідав ся, що ті ріжницї їх поглядів з моїми повстали з тої причини, що ті пани товариші вичитали як то кажуть „між стрічками“ инакше, як я то в правдї мав на думцї. В однім з тих листів, цїлих чотири аркуші довгім, висказує ш. автор дуже гарні думки, але в однїй з них не годжу ся з автором, там власне, де він заявляє, що так як наші посли лучать ся нераз і з ворогами руского народу, як сего вимагає загальний інтерес, так само й учительству вільно се робити; не годжу ся із сею думкою для того, що рускі посли не лучили ся нїколи із такими партиями, котрі були противниками учительства. Та найбільший вплив зробило на мене письмо одного з найміродайнїйших учителїв, які причинили ся до звісного виступу одної части учительства Кіцманецкого повіту. В тім письмі стоїть між иньшим зазначено, що поступок так шановного автора як і его 36 товаришів проти п. посла Пігуляка був після его особистої гадки не зовсїм підставний, занадто прискорений і для того не цїлком тактовний. Они не мали на гадцї виступити тим своїм кроком ворожо проти посла Пігуляка, і навіть в разї, наколи-б наші посли не були жичливими учительскій справі, то все таки уважали і уважають они за потрібне піддирати своїх послів в кождім дїлї, наколи-б сего вимагала загальна руска справа. Дальше признає ш. автор, що наш нарід має богато завдячити своїм провідникам і заперечує, мов би то учителї Кіцманецкого повіту мали перестати бути Русинами і перейти у ворожий табор; яко дїти руского народу знають они добре свої обовязки супроти него, не зважаючи при тім навіть на буки і вибиті вікна. Тих 37 учителїв, пише дальше п. товариш, не заснували і не відновили бувший „Bezirkslehrerverein“, тілько утворили „Повітове руске учительске товариство.“ П. товариш і его 36 товаришів не солїдаризують ся зовсїм нї із поступом нї з проґрамою ґазети „N. F. L. Z,“ бо будь що будь, то таки мусять їх болїти, коли та ґазета обкидає болотом наших послів та визначнїйших наших людий. На конець має ш. автор надїю, що все руске учительство згуртує ся з часом в одно руске краєве товариство і зможе тогди видавати свій власний орґан, щоби не піддирати нам Русинам непрохильні ґазети.

Се, правда, красні слова, але они були би мали ще більшу вагу, наколи-б п. товариш був висказав сї свої гадки прилюдно в „Буковинї,“ бо ся заява дуже ріжнить ся від першої заяви тих 37 панів учителїв в сїй справі. Та все таки представляють сї слова поступок тих 37 панів учителїв з Кіцманецкого повіту у зовсїм инакшім сьвітлї, як то було перше.

Так із сего як і з других менї присланих листів набрав я переконаня, що наше учительство, як я вже раз зазначив, не дасть ся збити зі своєї прямої дороги нїякими ворожими заходами. Виїмки бувають всюди і тому мене зовсїм не дивує той руский учитель, котрий помимо того, що вже навіть Нїмець

Дїва й Ангели.

За тих вісїм днів, котрі сьвята родина пробула у вифлеємскій стайнї, Марія не бідувала тяжко. Пастухи приносили її сир, овочі, хлїб і дерево на вогонь. Жінки і доньки пастухів пікдували ся дитиною й обходили Марію з великою почтивістю. Відтак королї із сходу оставили богато килимів, дорогоцїнних материй, каменїв та золотих посудин.

При кінцї тижня вона підвела ся й забажала вертати до дому в Назаретї. Декто з пастухів хотїв провести її, але відмовила:

„Не хочу, щоб ви задля нас покидали свої череди і поля. Мій син буде нашим провідником.“

„А подарунки трох королїв — чи маємо тут оставити їх?“, сказав Йосиф.

„Так“, відповіла Марія, „не можемо забрати їх з собою.“

„Але-ж они вартують богато“, замітив Йосиф.

„Тим лїпше“, сказала Марія.

І роздала подарунки трох королїв пастухам.

„Чи не могли-б ми бодай малу частину задержати для себе?“, почав Йосиф знова.

„На що нам сього?“ відповіла Марія. „Ми маємо більший скарб.“

На дворі була спека. Марія несла дитину на руках, Йосиф двигав кіш з білем та скромною посудиною. Ід' обідови они, потомлені, зупинили ся на краю лїса.

Тут з'явили ся сейчас малі ангелики зпоза дерев, такі румяні, буцматі дїти. Они мали крильця на плечах і могли лїтати, коли хотїли, або бігти скоренько, коли пустили ся. При тім були вручні і цїпкі, далеко зручнїйші, як можна по таких малих бахурах сподївати ся.

Они подали мандрівникам збанок сьвіжої води і овочі, що їх, Бог зна', де нарвали.

Коли сьвята родина пустила ся в дорогу, ангелики пішли за ними. Они взяли від Йосифа кіш, на що Йосиф радо згодив ся. Але Марія не хотїла дати їм дитинку.

У вечір приладили ангелики постелї з моху під великою сикоморою і цїлу ніч стерегли спячої дитини.

* * *

Марія вернула отже до дому в Назаретї. На многолюднїй улицї стояла біла хата з плоским дахом і кратою терасою, на якій містила ся Йосифова столярня.

Ангели лишили ся у них і старали ся прислужити всякими способами. Як дитина кричала, то один з них гойдав колиску, а прочі грали на малих арфах. Коли Марія вставала рано, хата вже була заметена. По кождій їдї збирали жваво тарелї, бігли до недалекої криницї, мили їх і укладали в полицї. Або як дїва ішла на прало, то вихвачували у неї жмути біля, дїлили між себе, вилускували весело по мокрім полотнї, сушили на каміню й несли до дому. А коли Марія у велику спеку засипляла при куделї, кінчили роботу, не будивши її.

Не менш уважливо обходили ся з Йосифом. Подавали йому знаряде, по роботї укладали рядочком і удержували цїлу столярню чисто без догани.

* * *

Але ангели обслугували Марію за богато; не мала майже нїчого до роботи і нудила ся. Молила ся частїйше і продумувала...

Встаючи одного ранка, побачила, що ангелики замітають комнату. Вона вирвала їм віник і пустила ся за ними. Малі пустуни розсипали ся. Але як по обідї знова хотїли сприятати стіл, вдарила одного по пальчиках і цїла громадка пустила ся на втікача. Вернули скоро назад. Коли Марія засїла прясти, нїмі ся один захопити веретено. Підняла веретено і гонила за влїзуном аж до Йосифової столярнї. За годину, коли шиючи сидїла коло дитини, зауважила двох ангеликів, що всунули ся під колиску і гойдали її. Вона встала, вивела обох і так скоренько замкнула двері, що одному притиснула кінчик крил. Ангелик закричав. Марія освободила його, але сказала:

„Так тобі треба. Тепер будеш бодай знати, що не можна мішати ся до річий, які тебе не обходять. Остережи своїх товаришів і не показуйте ся менї жаден на очи.“

* * *

„Чому властиво прогониш малих?“ питав ся Йосиф. „Адже они чинять нам не одну прислугу.“

„Якраз тому“, відповіла Марія.

„Не розумію тебе“, сказав Йосиф. „Коли твій син Месия, то зовсїм природно, що ангели служать йому, а з того і матері виходить дещо на користь.“

„О“, сказала Марія, „які невіжливі твої слова. Чи не знаєш, що Месия зійшов на землю, аби терпіти з людьми? Передусїм мусить перебути терпіня дитини. Правда, я старати сь му зменшити його болї, скілько зможу, бо я його мати. Але й нїхто другий не повинен брати сеї турботи на себе. Чи другі матері не пікають ся своїми дїтьми самі? Яка-ж я мусїла би бути, щоб скинути із себе частину обовязків матери! Зрештою, я певна, що дитинка раднїйше бачить мене, як отих крилатих хлопчищів. І я хочу сама повивати мого сина, сама колисати, сама ходити коло хати, сама прясти і прати... Уся та мала робота — радість для мене і не велика заслуга. Але мимо того погано було би, як би я виручувала ся ангеликами... Розумієш?“

„Думаю, що розумію, люба дитино... Але тодї і я мушу зректи ся тих малих прислуг, які ще сповняють менї ангелики?“

„Певно, мій друже.“

і голова екзекутивного комітету п. директор Ісакевич відрік ся п. Кисановича і его ґазети „N. L. F. Z.,“ містять там постійно клевети на наших патріотів та жалує ся, що ся ґазета ще не могла „зробити нікого ні інспектором, ні директором ні послом.“

Та з огляду на то, що майже всї пп. товариші попирають у своїх згаданих письмах гадку заснованя станових товариств, позволю собі тут висказати також і свою думку в тім напрямі.

Заявляю з гори, що так я як і всї иньші рускі посли повитаємо радо станову орґанїзацию нашого учительства на Буковинї, коли та орґанїзация вести ся ме по думцї висказаній п. товаришом з Кіцманецкого повіту і иньших, значить коли повстануть „Повітові рускі учительскі товариства“ і потім згуртують ся в такім самім товаристві краєвім. Руске учительство на тім би певно нїчого не стратило; противно оно мало би тогди більше права і більшу силу жадати від своїх послів сповненя своїх бажань, так само як волоске учительство від своїх а нїмецке знов від своїх. Я певний того, що коли би таке товариство запросило на свої збори одного чи всїх руских послів, зажадало тут від них їх погляду що до сеї або тої учительскої справи і завізвало їх потім до певного поступованя, то сему не спротивив би ся нїодин з них. Правда, були і доси рускі учительскі товариства, та менї не відомий нї один випадок, де би хоть одно з них було запросило на свої збори свого посла і де би ставило там до него свої бажаня. Врештою не знати, чиего властиво голосу мали слухати до тепер наші посли, і хто мав право говорити в імени учительства. Маємо бо повітові і краєві рускі товариства „Руска Школа“ і „Взаїмна Поміч“, дальше „Bezirkslehrervereine“ і „Landeslehrerverein“, потім товариства „Нїмецких учителїв“ і такі самі „Волоских учителїв“ та „Польских учителїв“. Маємо на конець ще й „Екзекутивний комітет“, який поступав собі так самостійно, як кожде з висше названих товариств, не оглядаючи ся нї на кого. А були навіть й такі випадки, як минувшої осени, де п. Кисанович дав розказ тільки одному рускому членови екзекутивного комітету, скликати всюди віча в справі учительскої платнї і ухвалювати там ріжні резолюциї, наколи всї прочі рускі члени того комітету не знали о тім зовсїм нїчого. Отже перше нїхто не знає, котре із сих товариств є офіциальне, а друге в кождім з названих товариств засїдає лиш по частинї буковиньского учительства; учительство таким чином роздроблене і не має нїякої сили а кожде з тих поодиноких товариств ледво животїє.

Кажуть деякі пп. товариші, що тов. „Руска школа“ є чисто шкільне а не учительске, а „Взаїмна поміч“? що з нею? Зробім із сего товариства і центральне в Черновцях, а будемо мати тогди звязь з рускими товаришами із Галичини на зад товариства „deutscher Lehrerbund“. А коли тов. „Взаїмна поміч“ не виповняє своїх повинностий або стремить до учительству непожаданої цїли, то в такім разї розвязати єго. Як мають ся дальше погодити суперечности, які повстали з тої причини, що учительство Кіцманецкого і Заставнецкого повіту рішило заснувати товариства повітові національні а заразом лучити ся із інтернаціональним краєвим товариством „Landeslehrerverein“? Або придивім ся, як руске учительство розєднало ся в послїднім часї: Пани товариші із Кіцманецкого і Заставнецкого повіту рішили заснувати національні повітові товариства, ті із Вашківского повіту рішили знов оставати дальше при товаристві „Взаїмна поміч“ а ті з повіту Вижницкого рішили знов тримати ся дальше тов. „Руска школа“. Чи-ж буде ся хтось з нами в такім разї числити? І чиї рішеня були властиво для руских послів міродайними?

Що наші посли не йшли на учительскі збори, відбувші ся минувшого лїта в Черновцях в справі учительскої платнї, то се тільки з тої причини, що они не хотїли йти під команду п. Кисановича, котрий то, як звісно, побиває своєю ґазетою безнастанно і єдино лиш їх самих; они не хотїли оправдати ся перед чоловіком, який має для руских послів на своїх устах постійно слова „Schurken, Lügner“ і т. п. Розуміє ся, що із сего зовсїм ще не виходить, мов би то они мали бути противні учительскій справі, як се дехто думав.

Велике отже питане, чи учительство нашого краю буде тогди сильнїйше і перепре скорше свої постуляти, як будуть сполучені всї нациї в одно товариство, де може часто прийти до ріжних міжусобиць, як то буває тепер з „Landeslehrerverein-ом“ і его орґаном; чи може тогди, як кожде національне товариство зажадає від своїх послів рішучого кроку в однїй чи там другій справі. Тому по моїй неміродайній думцї було би добре, як би рускі, волоскі і нїмецкі учителї поступали з осібна в справах станових і з осібна в справах національних. Всюди повинні бути національні повітові учительскі товариства і такі самі краєві. В національних справах не могли би в такім разї майоризувати одні других а в станових справах висилало би кожде краєве товариство своїх делеґатів на спільну нараду; тут нараджували би ся рівні з рівними, а не йшли би під команду одного. Такі рускі товариства підопруть певно всї наші посли і підуть безпеpечно зі своїм учительством рука в руку, як бувало досн. На збори таких товариств запрошуйте Панове Товариші, своїх послів, скажіть їм там в очи між собою, що Ви від них жадаєте, що они зробили зле а що добре і в який спосіб мали би они поступати по Вашій думцї на будуче. Там будете мати нагоду виговорити ся зі своїми послами кождого часу як пристоїть про хиби в нашій суспільности, а не стріляти іза плота на поодиноких наших передових людий, як се дїєть ся в послїднім часї зі сторони деяких панів учителїв і иньших інтелїґентів нашої суспільности, бо то тим більше негідний спосіб поборюваня, коли при такім потайнім нападї член нашої народности лучить ся з найтяжшими ворогами нашого народу, на що маємо численні докази. Чоловік, що має сильний характер, благородні наміри і чисте сумлїне, так сего не робить; він не криє ся по закутках, щоби відти нападати ненадїйно в найпідлїйший спосіб на братів свого рідного народу, як то дїяло ся і ще дїєть ся в ґазетах „N. fr. L. Z.“, „Громадский Голос“, „Зеркало“ і иньших, а стає з своїми суперниками до явної і чесної борби, висказує тут прилюдно їх хиби і критикує в гідний спосіб їх дїла. Таким поступованєм дасть ся певній особі нагоду, ситуацию виясняти, оправдати ся або й переконати ся о своїм хибнім кроцї. В такий спосіб полагодили би ся не одні непорозуміня між нами, що шкодять так однїй спорючій сторонї як і другій.

Розберім, Панове Товариші, сю для нас пекучу справу в ґазетї, або зїйдім ся відпоручники із кождого повіту на нараду в сїй цїли, і будьмо одної думки та поступаймо всї згідно, а не кождий повіт на свою руч!

Н. Свинул.

„Я думав вправдї, що яко муж матери Месиї маю право на деякі прислуги. Та ти се лїпше знаєш, бо ти розумнїйша як я, хоч маєш що йно пятнайцять лїт, а я шістьдесять.

* * *

Слїдуючої ночи дитина плакала і не хотїла спати. Тодї з улицї роздала ся тихенька, несказано солодка мельодия.

Марія відчинила вікно і побачила в сяєві місяця ангеликів, що стояли під муром дому і грали на малих арфах.

„Ви знова тут?“ крикнула до них. „А як мій син не хоче спати? А як він хоче плакати? Чи для сего нема мене, його матери? Підїть собі, бо буду лиха!“

Цїлий слїдуючий день не показували ся. Але другого рання побачила їх Марія під оливним деревом на подвірю; стояли дуже засоромлені і ошесьмілені та плакали тихонько.

„Любі ангелики“, сказала до них, „я вам здаю ся сувора, бо ви ще малі і не розумієте мене. Але послухайте! У противлежній хатинї живе стара, недужа Сефора, трохи дальше добра Рахеля, що бивається ся своїми двайцятьма дїтьми. В Назаретї нодиблете ще богато иньших бідних жінок. Вачите, ви повинні їм помагати, прати їх біле й бавити дїтий... Коли хочете зробити втїху мому синови, то отсе вам найкрасший спосіб.“

А бачучи їх личка зажурені, додала:

„Як мій син підросте, то може позволю вам бавити ся з ним... Та вперед зробіть, що вам казала.“

* * *

Того року всїх малих дїтий гойдали крилаті хлопчики і всї бідні жінки і всї недужі в Назаретї мали невидимих помічників. І немовлятка не кричали більше, крім дитинки Ісуса, що за них хотів терпіти.

До наших ромунїзаторів.*)

У Тартарі сидит Сізіп
Та камінь таскає,
А той камінь з окаянним
Жмурка собі грає:
Бо той думає, що має
Єго вже, де хоче,
А тим часом сїромаха
Лиш вивалить очи,
Бо химерний камениско
'Му тикне бач, дулю
Та ну собі у своясн
Чкурнув як та куля,
Многогрішнику старому
На новую кару,
Що задумав 'го доконче
Затаскати в хмару.

Той камінь кари, то є ми,
А ви — Сізіпи ті модерні,
Що загадали нас штудерно
Перекотити нас, сами
Не знавши ще, чи в Буркутешти,
Чи на Тарпей який нарештї,
Аби перекотити лиш!
Бо хто не лакім на бэраїш?

Схаменїт ся, нерозумні,
Та вдарте ся в груди,
Аби й на вас не упали
Жасні божі суди,
Як на того лукавого
В Корінфтах владику!
Бо ми — камінь, але камінь
Твердий та великий,
Сто раз більший, як той, що 'го
Сізіп там таскає...
Аби, як він розженет ся
По свому звичаю,
І таскайла не розплескав
Як ту паляницю!
Бо вішав Гриць, аж доки не
Повісили Гриця!

О. Ю. Федькович.

НОВИНКИ.

Чернівцї, 4. січня 1907.

З нагоди Різдва Христового шлемо нашим предплатникам, прихильникам і всїм людям доброї волї щирі желаня веселих сьвят!

Нинїшне число „Буковини“ виходить в потрійнім обемі; слїдуюче появить ся по причинї сьвят в недїлю, 12. січня.

Посол Семака — як доносять нам з Кіцманя — гостив в недїлю 29. грудня в тамошній читальнї. Посол оповів численно зібраним громадянам про працю руского парляментарного клюбу, про послїдні подїї в парламентї та сказав між иньшим радісну новину, що Кіцмань одержить висшу ґімназию та що правительство згодило ся дати 100.000 К субвенциї на будинок. Іменем кіцманецких громадян подякував послови двірник Бажан за його заходи для добра громади, головно-ж за виєднане від правительства 12.000 К субвенциї на будову парохіяльних домів, що для населеня являєть ся великою полекшою.

Дня 31. грудня була знов під проводом п. Семаки анкета у старости Краля зложена з пп. Бажана, Жуковского, Ростоцкого, Кубелки в справі заведеня складу дров в Кіцмани. Стануло на тім, що громада хоче взяти такий склад в свій заряд, сподїючись, що міродатні чинники — головно п. радн. Ульман та Управа Руху в Черновцях зволять в інтересї бідного населеня підпомогти громаду всякими полекшами. З депутациєю ходив також ком. Кобилянський з Заставни, котрий старасть ся завести такий склад дров також для громади Заставна.

Санкціоновані законопроекти. Цїсар санкціонував ухвалений буковиньским Соймом законопроект дотично дозволу на побиране додатку від пива, горівки й солодких напитків в міскій громадї Сторожинець та дальшого побираня обовязуючих від 29. жовтня 1902 додатків від пива, горівки й солодких напитків в міскій громадї Вижниця.

Скликане буковиньского Сойму. На опогдашнім засїданю видїлу краєвого ухвалено порозуміти ся з правительством в справі скликаня Сойму. На сїй сесиї, що мала би відбути ся в лютім 1908, прийшли би під наради деякі справи буджетові, приняте пожички та врештї ухвалене соймової реформи виборчої. Є надія, що правительство пристане на скликане Сойму.

*) Отся вірша буковиньского поета у нас майже невідома, друкована вперве в львівскім новім виданю писань Федьковича

Стипендії. Буковиньске краєве правительство надало стипендиї по 210 К. призначені для студентів-Русинів черновецкого університету студ. прав. Григорієви Ганкевичеви та кандидатам фільозофії Николї Павлусевичеви і Василеви Костецкому.

Дорнаватра містом. Найвисшим рішенем з дня 17. грудня 1907 піднесено купелеве і торгове місточко Дорнаватру на степень міста.

Відозву до руского народу в Галичині видав з нагоди виборів до галицкого сойму „Народний Комітет" у Львові. Відозва вказує на недавні загальні вибори до парламенту і підносить, що нові вибори до сойму мусять відбути ся під кличем виборчої реформи. На основі дотеперішної ординациї заступниками руского народу в Галичині виходили по найбільше польскі ґрафи та князї або їх всепольскі союзники. Із 149 послів послїдного сойму було лиш 18 представителїв руского народу, що числить в Галичині 3 і пів мілїона населеня, міжтим як таке саме майже число Поляків мало 136 своїх послів. Пропонована доси польскими партиями реформа виборча має на метї замкнути Русинам на віки дорогу до осягненя політичної сили і зредукувати руску репрезентацию до ряду невеличкої безсильної громадки. Після теперішної ординациї виборчої можуть Русини все таки здобути 46 мандатів; після нового проекту мали би на загальне число 206 послів посилати лише 33. Недалекі вибори є отже для руского народу величезної ваги. Соймова реформа виборча має для руского народу в Галичині ще більше значінє як реформа до парляменту. Отсї вибори порішити мають питане чи істнувати Русинам в Галичинї, бо від сойму залежать справи руского шкільництва, господарский добробут, автономія громад, язикова рівноправність в автономічних тїлах та богато иньших справ превеликої ваги. В руках виборцїв лежить отже рішене, чи маємо згинути під польским режімом. В отсїм важнім історичнім моментї звертає ся „Народний Комітет" до всїх Русинів з зазивом готовити ся до тяжкої боротьби, осьвідомлювати й орґанїзувати народні маси.

Москвофіли виступають до виборів самостійно, сподїючись, що застануть українські партиї неприготованими й розбитими і виберуть своїх послів. Супроти того не остає ся нїчо инше тільки получити ся всїм партиям, що стоять на основі української ідеї, та виступити солїдарно проти ворога. Небезпека тим більша, що й польскі партиї без ріжницї готовлять ся на рускі мандати. Ось що пр. пише „демократичний" „Kuryer Lwowski", орґан польских людовцїв: „У сепаратистів не було ще часу починати якісь більші приготованя до виборів, матеріальні засоби в значній мірі при парляментарних виборах, Прусаки ледви чи схочуть пожертвувати більші капітали, а головно — українські посли своїм безрозумним поведенем в парламентї стратили цїлковито свій престіж і значінє в народї. Народ переконав ся, що дешевими обітницями й безсовістною аґітациєю нїхто не прислужить ся народному добру."

„Тереном міжпартийного компромісу може бути тільки східна Галичина, де з огляду на рускі більшости майже у всїх повітах грозить польским (?) мандатам поважна небезпека. Тут треба з гори признати компроміс конечним і можливим, коби тільки — як доси — не уважати східної Галичини неподїльною доменою певних партий." Отже наступає чорна хмара...

„Тов. руских православних сьвящеників на Буковині" відбуло дня 31. грудня 1907 р. другі загальні збори. На зборах явила ся більша половина членів товариства. Заступник голови, отворюючи збори, згадав про заслуги помершого о. протоєрея Еротея Федоровича, бувшого голови тов. З его смертию втратило товариство дуже богато. Кождому звісна була его щирість, жертволюбивість та добродушність! Память о нїм не вмре, не загине. Він лишив нам гарний примір до наслїдуваня і є надія, що молодше духовне поколїнє ступить в его слїди. Потім висказали збори свою радість з нагоди виздоровленя нашого цїсаря. Дальше ухвалено одноголосно післати депутацию до руских послів, щоби їм висказати подяку за щире обстоюванє за рускі права а з окрема за прихильність до духовенства і виєднанє підвисшеня конґруи; висказано також жаль, що деякі одиницї несправедливо накидають ся на руских послів і старають ся їх повагу підкопати. Наконець рішили ся всї підпирати товариство руских православних богословів „Православна Академія", із якого будуть небавом виходити сьвідомі рускі священики, що працюватимуть для добра руского православного народу і правос. церкви. Кождий православний руский сьвященик повинен належати до сих двох товариств: до першого яко дїйсний член а до послїдного яко член основатель. Тов. завзиває для того всїх щирорускиx православних священиків, щоби виступали в члени сих хосенних товариств. Новий видїл уконституував ся в сей спосіб: Голова: о. проф. Денис Еремійчук, заступник голови і контрольор: о. Теофіль Драчиньский, парох із Тоатрів, секретар: о. Андрей Міский; касиєр: о. проф. Евгеній Семака; господар: о. Стефан Маланчук, парох із Лукавця гор. Заступниками вибрано: о. Дмитра Козарищука, пароха із Оршівцїв і о. Тита Тиміньского, пароха із Довгополя. До надзорчої ради увійшли: о. Юрій Калинюк, парох із Прилипча; о. Корнило Бриндзан, парох з Мамаївцїв і о. Семен Бойчук, парох із Лукавця долїшного. Голова: *Д. Еремійчук*, проф. універз., секретар, *Андрей Міский* катехит.

Із Топорівцїв пишуть нам: Вже буде яких 25 лїт, як кілька господарів нашого села почало осьвідомляти нарід, що привело їх з початку до заснованя товариского кружка. При заснованю сего малого в початках кружка не було інтелїґента в Топорівцях, який заняв-би ся був сею справою. Та наші господарі-мужики й не чекали на него; они взяли ся самі із запалом до працї, якої результат мусить ся вже нинї цїнити високо. Першим таким господарем, що дав почин до заснованя тов. „Читальня Рускої Бесїди", є наш звісний на цїлу Буковину, ба навіть поза нею народний дїяч Петро Ґелич. Він кинув ся із запалом між наших селян, згуртував їх і притягнув більшу часть села до науки. Читаючи безнастаннє що недїлї і сьвята людям в читальнї всякі книжочки і ґазети, присвоїв собі наш начальник не малий запас просьвіти і виробив собі здоровий погляд на сьвіт. При помочи кількох інтелїґентів-учителїв заложив він і иньші товариства, як: „Каса райфайзеньска," „Січ", „Взаїмна Вигода" і „Власна Поміч." Як голова всїх сих товариств є він правдивим і щирим дорадником всїх членів. Не жалує нї недїлї, нї сьвята, анї робітної днини, щоб помочи словом або дїлом своїм братам-селянам. Сим всїм як також і своїм консеквентним поступованем здобув собі Ґелич повагу, любов і загальне довіре у громадян. Доказом сего є, що він належить здавна до старшини громадскої а на 20./XII. вибрано его навіть одноголосно Начальником громади. Тут треба ще зазначити, що его бувші, найбільші вороги віддали на него свій голос у власнім і добрім переконаню. Тому витаємо сердечно отсей дорогою вибір нашого народного дїяча начальником такої великої громади, бажаючи, щоб його вибір послужив взірцем і для других громад. — *Топорівский.*

Осьвіти й знаня! В селї Демках, золотоношского повіту, оден чоловік дістав собі українських книжок з Києва і в него деякі селяни взяли їх собі почитати. Книжки сї а надто „Лихо від горівки" та „Страшний ворог" (теж книжка про горівку) — дуже сподобались селянам-читачам і зробили на них вражінє. Наслїдком сього сталось те, що гурток з душ девяти парубків рішив зовсїм кинути пити горівку, і написано навіть такий лист, яким потверджували сю свою обіцянку нїколи не вживати „страшного ворога — алькоголя". Постановили-ж краще, по змозї, збирати гроші та виписувати путні ґазети й книжки для читаня. І справдї се вже они по части виконують. За жовтень та на падист хлопцї сї зібрали до 4 карб. і 3 карб. 50 коп. подали на журнал „Вѣстникъ Знанія", а то ще збирають гроші щоби виписати й ще що небудь. Гарно дивитись на сих молодих сельских хлопцїв, що нарештї самі взяли ся за розум! Та одно шкода. Сини они своєї України, але збиті з пантелику змоскволеною школою, они думають, що справжній сьвіт, щира наука — тільки в московских книжках. І через те виписують тільки русскі книжки. Але певно з розвитком розумовим они дійдуть і до того, що зрозуміють, хто они, чиї і якого батька дїти.

Безконфесийність — не релїґія. Адмінїстрацийний трибунал у Відни видав оногдї цїкавий вирок. Повітовий староста Штаркенбах заскаржив подругів Маків з Нідеррохлїцу в Чехії, що они з двома дїтьми о чотирох і трох лїтах задумують виступити з католицкої церкви і стати безконфесийними. Повітове старостьо не взяло до відома виступ дїтий, подаючи за причину, що дїти до 7 лїт лиш в разї зміни релїґії можуть виступити з якоїсь церкви; однак безконфесийність не є релїґія. Намісник в Празї і мінїстерство віроісповіданя відкинули рекурс родичів проти вироку повітового староства; Маки внесли жалобу до адмінїстрацийного трибуналу, який сей однак то само відкинув, прихиляючись до правного погляду повітового староства.

Оповістки, іменованя і т. п.

З „українського Касина". Лїцитация часописий відбуде ся в суботу, 11. с. м. о год. пів до 7. в льокалю товариства.

„Сьвіт в подорожах". Запрошеня на се сьвято розішле ся в перших днях січня. Коли б з недогляду поодинокі родини або особи не одержали запрошень в найблисших днях, зволять вислати рекламациї і то найлїпше писемно, евентуально почтою, — на адресу комітету сьвята „Сьвіт в подорожах" готель Централь". Рівночасно просить ся о пробачене за неминучі похибки при писаню адрес. — Є надія, що се сьвято стояче під протекторатом пань Ґабріели de Блайлебен і Елїзи баронової Василько принесе кураториї студентского приюту чималий дохід на добродїйну цїль, для якої оно призначене. Знаючи добродїйність всїх черновецких кругів суспільности, годї сумнїватись ся, що участь буде жива та що вплинуть датки, які комітет викаже в часописах. Комітет та його відділи вже тепер невтомно працюють, щоб сьвято, відповідно до його значіня, для всїх участників обох полів зробити як найприємнїйшим. Предложений декорацийним комітетом мінїятурний модель удекорованя музичної салї принято однодушно і можна вже тепер сказати, що саля буде мати невиданий доси вигляд. Комітет приготовляє для женщин оріґінальні несподїванки в формі карнеток, а прасовий комітет працює також, щоб сьвяточного вечера в своїм родї справити радість подорожним.

Датки на Бурсу ім. О. Федьковича за листопад і грудень 1907. зложили отсї: Вп. п. Іван Дроздовский інжінер 2 Кор., Герш Пікер 1 Кор., Іван Москалик 1 Кор, Іван Голота судов. адюнкт 2 Кор. Окрім того подарувала панї Евгенія Скопчиньска на бідних бурсаків одну манту, один ряд зимових річий, 1 шапку, 1 пару черевиків і 4 ряди біля, а п. рахофор Андроник Шкраба ряд зимових річий і 1 пару черевиків, а п. посол Лукашевич 7 великих колачів. Отсим Вп. Добродїям складає сердечне Спасибіг Управа Бурси. — *Тит Козак.*

Із штуки і лїтератури.

Репертуар мійского театру. Нинї, в недїлю, 5. січня по пол. (по знижених цїнах), „Отелльо", вечером „Walzertraum"; в понедїлок, 6. (по пол., дїточе) „Hänsel und Grätel, вечером „Hoffmanns Erzählungen", вівторок, 7. „Baccarat". На суботу приготовляєть ся оперета „1001 ніч". В другій половинї місяця будуть виставлені „Aida", „Traviata" та оперета „Rouge et noir" черновецкого автора Кшесьовского.

„Січ іде", народна драма в 3-ох дїях, написав Сильвестер Яричевский. Цїна 40 сот. Накладом Миколи Грабчука, Чернівцї, друк. „Австриї".

Письмо з „Просьвіти", ч. 12. за грудень 1907. Зміст: Приятель Русинів. — Др. М. Кордуба: Хто ми? — Б. Бернзон — Яр. Весоловский: Ордине гнїздо. — О. Федькович: Поклін — М. Рубакін Я. В—ий: Завойоване Америки. — Б. Грінченко: Матильда Аґраманте. — Гр. Кузьма: Про новий закон будівельний та про виріб цементових дахівок (конець). — Т.: Передпотоповий звір. — Всячина. — Вісти з „Просьвіти". — Ілюстрациї: Б. Бернзон — Япанцї воюють з Азтеками. — Мамут.

Від адмінїстрациї.

Пригадуем отсим Впов. передплатникам, що рік кінчить ся і треба відновити передплату, зглядно вирівнати заглість за рік 1907. Всім тим, котрі залягають за „Буковину" або „Руску Раду", з новим роком 1908 ґазети стримаемо. Новим передплатникам заявляемо, що на саме замовлене карткою або листом, ґазет ніяких невишлемо. Треба з замовленем рівночасно також надіслати якусь часть передплати.

Звичайні осінні збори каси пож. і щадн. для громади Корчешти відбудуть ся дня 12. січня 1908 в народнім домі в місце з таким дневним порядком: 1. Звіт каси. 2. Вибір начальника. 3. Підвисшене стопи процентової. 4. Вільні внесеня. *П. Ткачук*, начальник.

Звичайні загальні збори каси пож. і щадн. для громади Глібока відбудуть ся дня 26. січня 1908 з слідуючим дневним порядком: 1. Справоздане Старшини і Ради Надзорчої за рік 1907. 1. Підвисшене стопи процентової. 3. Вільні внесеня. *Старшина.*

Видає товариство **„Руска Рада“** в Чернівцях.

За редакцию відповідає: Віктор Строїч.

З друкарні товариства „Руска Рада“ в Чернівцях під зарядом Івана Захарка.

Літературний Додаток до ч. 151 Буковини.

Різдвяна мрія.

Вже зимовий, короткий день кінчить ся
І вечір в ніч зміняєть ся повільно.
Непевний шлях по білім снігу веть ся,
Під копаницями мороз скрипить розбільно,
А вітер, лихо зна з чийої ради,
Біжить і слід перед санками гладить.

Га! Як розкішно! Клопоти і смути
З серця втікають. А ти, по тім полі
Білім, неначе по воздушній пути
Гониш — син вітру, ночи, бурі, волі;
І хоть не знаєш, де шлях твій скінчить ся,
Серце розкішно, сильно в груди беть ся...

Дай мені руки. Най їх розігрію,
Щоб були теплї й рожеві, як лїтом,
Личко студене, як білу лелїю,
Квітку розкішну, зморожену сьвітом,
Віддихом власним відсьвіжу, чудéсна,
Щоб біля мене цвилась, наче вéсна!

Так... так.. Гей коні! Анумо з вітрами
У перегони! Нїм зоря засяє,
Нїм місяць зійде, до батька і мами
Ви занесїть нас. „Сьвят-вечір“ чекає,
Кутя, ялинка, сїно... „Бог предвічний“...
Гей! Чи скінчить ся шлях той довгий, вічний?

Якже приємно серцю, як розкішно
Зі сніговиці увійти до хати,
Де ждуть тебе трівожно батько, мати,
І де рідня тебе витає втїшно,
Де з кутика кождїського, з посуди,
На стрічу спомини ідуть, як люди.

Ту я зріднею бавив ся свавільно,
Пустуючи весело, як дитина,
Там до науки брав ся добровільно
Під оком батька, там знов, як година
Вечірна надійшла, крізь вікна чисті
На сонця прóмінї глядів злотисті.

Що я в них видів? Того не розкажу,
Хоть не одно сказати нинї вмію;
Та лиш як добре, добре всьо розважу
То виджу, що нїчо нема над мрію,
Над сон о рáю на земли, о вéснї..
О, сни мої, якіж ви пречудеснї!

* * *

Минуло ся. Сто рік лягло між нами,
Сто гір. У городї стариннім сиджу
При столику самотний, між книжками;
В вікно засніжене гляджу і виджу,
Як з вітром зимовим в шаленому розгóнї
З дзвінками споминів минувшини мчать конї.

Гей, гой-я, конї!.. Гой-я, конї!. Гой-я!
По тесових дорогах, по калиновім мостї
Гей, гой-я, гой-я, молодости мóя!
Вже ти до мене не прийдеш в гостї
І не повернеш до моєї хати,
Остáло ся одно лиш: споминати.

Богдан Лепкий.

СКРИПКА.

Він чарував своєю грою на скрипці. Грав так миле, так сóлодко. Із самої душі грав він, — блїдий, хорий Янко.

Мара питала його нераз, відки бере він тільки тужних пісень. Із своїх слїз, моє кохане — відповідав він, — а сьміх веселий від тебе переняв.

Мара питала, чому так чарівно впливає скрипка на ню, на людську душу.

А він похитував буйними кучерями, болючо усьміхав ся усьмішкою вмираючого та відповідав тужним зітханем: чому?! — Мабуть ти розумієш мову струн неживих; твоя душа чує, що відчуває моя душа. Твої вражіня, се порозуміне подібних душ між собою.

Коли крикнути в інструмент тоном, на який той інструмент настроєний, то він зараз відозве ся там самим голосом. Се не відгомін. Се реакція однаково настроєних струн. Треба лише трафити на тон. — Так і наша душа ніжно настроєна і реагує на певні тони. Твоя душа відзиває ся на голос моєї душі, переданий не вірними тонами отсих драничок...

Задумав ся. А коли наклонив чорні кучері над витертою скрипкою, забував про своє окружене, забував про себе, забував і про Мару, не був сьвідомий навіть і того, що перебирає палцями та потягає смиком. Він грав на струнах своєї душі й впивав ся сею музикою. Свою скромну радість виливав в чудових тонах; його плач і туга дрожали із струн.

Переставав грати і смутнїв. Тужив, що не має сили, передати музику своєї уяви та гармонїйні мельодії, що наповняють його душу. Се тони, се мельодії! Скрипка не досконалими тонами передає лише невдатні наслїдуваня тої божественної музики, що чаруючо лунає в души творця-грача.

А Мара — наче із сну прокинула ся — питала, що се він грав?

Сумне се було! Не знаєш, що батьки розказують?..

Жила в лїсї гарна дївчина, що залюбила ся в красного та богатого та дужого стрільця. Вона просила у него любови та він не слухав її благань; всїми способами манила до себе й не могла приманити. Тодї покликала на поміч самого сатану. Поможу тобі — мовив нечистий, — але мусиш видати менї своїх родичів та всїх братів. І душу свою дам, лише поможи менї! — кляла ся дївчина. І видала дияволу свого сивого батька, а сей зробив з него скрипочку; а братів поскручував на чотири струни — найменьшого на найтоншу а найстаршого на найтовстійшу. Не зворушив дочки і плач старої матери. І її видала сатанї, щоб лише здобути милого. І чорт зробив з неї та її волосу смик, і навчив залюблену грати на новім інструментї. І зараз розніс ся по лїсї доси нечуваний голос скрипки і манив до себе всїх людей і звірят. Оттак здобула дївчина побіду над гордим стрільцем і стала його жінкою. Тодї зареготав ся сатана на весь лїс і у вихрі заніс молодят до люцифера. А скрипка остала ся під дубом, де найшли її наші батьки, переходячи лїсом... І коли грати на скрипцї, то зараз відзиває ся її цїла історія. Чути дївочу тугу та плач рідних братів, чути ридання нещасної матери та стогін старого батька. Чути любовні піснї закоханої дївчини, і сьміх її чути та пестливі слова... Чути і регіт сатани — шалений регіт!..

Отсе скрипка! Вона відчуває з нами. Коли захмарить ся в нашій души, то заплаче й вона розпучливим риданем, мов над свіжою могилою останної надії... Страшний се плач!.. А коли в души розвиднить ся, то плач скрипки переходить у веселий сьміх, у ніжне щебетане закоханої русалки...

Янко знова припав до інструменту. А по хвилї, наче прокинув ся із сну, промовив із запалом:

Нї, Мара! Се не плач тої нещасливої родини, се не пісня-сьміх ущасливленої дївчини, се не регіт диявола, — се русалчин сьміх та плач!..

...Був цар, що мав дуже гарну дочку. А обіцяв він її тому, хто винайде щось нового, доси не буваного. Хто посьмів просити о її руку, а не міг нїчо нового видумати, платив головою.. Побачив ту царівну і Димко, наш предок, що не маючи нїде пристанку волїк ся по сьвітах. Припала йому до серця і він постановив за всяку цїну здобути її. Та за його зухвалість цар посадив його в тюрму. ...Чи-ж бідний сїрома не сьміє любати?! ...В тюрмі наш брат, що ради царівної сто крать полюбив сьвіт, ожидав неминучої смерти. Та Бог не допустив до сього. Отсе одної ночи з'явила ся в келїї красна русалка та й дала затуженому Димкови скрипочку із струнами та смик із свого золотого волосся. І заплакала над скрипочкою-скрипкою гіркими сльозами, мабуть за своїм красним волосєм. Але скоро перейшов її плач у сьміх веселий, коли побачила, що волос виріс їй знова та ще красший як перший. А наш брат вийшов перед царя та зачав грати на новім струментї, з якого лив ся то тужний плач то веселий сьміх русалки. А царівна то плакала то сьміяла ся... Потім стала його жінкою... Їх внуки та правнуки все говорили й говорять мовою скрипки, коли бажають висказати щось красного, сумного, тужливого або веселого, на що не находять слів, — так як Димко говорив до царівної обявляючи їй свою любов-терпінє...

Ех, Мара, Мара! Колиб я міг в симфонїю тонів вложити все те, що ношу на днї своєї души: любов безмежну — і біль-журбу та тугу без кінця!

Нї, Мара, не вір! Отсе що граю, се не веселий сьміх русалки, — се моя молитва, се мрія моя — се ти!.. Се не плач русалки — се стогін мій, се мої сльози, се розпуки рев; се надгробна пісня і похоронні дзвони — за мною.

Блїдий Янко поклав скрипку з рук, склонив голову на долонї, оперши ся лїктями на колїна і задумав ся.

Мара пестила його кучері, цїлувала заплакані очи та примовляла ніжним голосом:

Янку, всьміхни ся! Не муч себе чорними думками! Ти будеш жити і будеш грати! Мусиш жити, щоб грати менї, як Димко своїй царівнїй! І будемо жити, Янку, в любові, — щасливі як в раю... Заграй же, засьмій ся!.. Ти мусиш жити!..

На скрипцї тріснула струна.

Янко здрігнув ся: Не буду!..

Володимир Івнців.

На добраніч.

На добраніч, любко мила!
Хай щасливі, тихі мрії
Твоє серце в снї колишуть,
Хай слїди вони полишуть
Щастя, чарів і надії —
На добраніч, любко мила!

Будь весела і щаслива!
І радій прекрасним сьвітом,
Бо він гарний, лише в маю,
Як лелїя у розмаю;
І цвити весняним цьвітом, —
На добраніч, любко мила!

Іван Діброва.

Гей, не диви ся...

Гей, не диви ся так на мене
і не принаджуй так під ніч —
у мене серденько студене
і вже нїхто не візьме в мене
суму із моїх синїх віч.

Вина дай красше, най поллє ся
жемчужних филь солодкий здрій.
нехай в безтямі час мине ся
і най в чужу віддаль несе ся
той смуток мій, той смуток мій...

Франц Коковський.

Думка.

Гуде верба дуплавая,
Як вітер завіє;
Болить душа хирлявая...
Нїхто не жалїє!

Нїхто мене не радує,
Не чують прохання;
І мила вже не згадує
Про давнє кохання.

А сльози десь згатїли ся
Мов каменем нори...
Коби вже раз розлїли ся,
Чей би втопив горе!

Дарма, дарма!.. Судило ся;
Невинні тут люде.
Лиш раз щастє приснило ся,
Вже більше не буде.

17./VII. 1905.

Петро Марієнко.

Тебе нема...

Сїрий, повний нудьги і муки день. Туман покрив землю. Сумно скрізь. Сумно і менї, сумно та нудно. Спомини снують ся в души, спомини про щастє минуле.

— Тихо думи, воно не верне. Не верне той образ, що я ним любував ся.

Не верне!

І я самий сумую, нудьгую.

*

— Чи вернеш бодай Ти, моя голубко, моя прекрасна зоре? Чи вернеш до мене? Вернись і диви, я сохну, вяну. Вернись! А я віджию знову. Віджию правдивим житєм і буду щасливий. І заспіваю Тобі пісень, і змалюю Тобі образ любови, якого Ти не бачила!

Запалю душу вогнем любови і він горіти ме на віки.

Верни ся!

*

А туман густїйше покриває землю.

І сум збільшаєть ся.

— Тихо думи! Не мучте мене!

— Прийди, голубко! Вийди золотим сонцем іза темного туману і розжени сум, що в моїй души.

Нема!

Нема Тебе, нема і щастя!

16./XI. 1907.

Іван Діброва.

ЛЕҐЕНДА.

Етіопії цар на тераcї сидїв
Близь теремів своїх та на небо глядїв;
Коло нього мудрець на травї спочивав,
А невольник-сьпівак сьвяті гимни сьпівав.

Тиха нїч колисала природу до сну,
І цьвітистий город і пустиню сумну;
На голубому небі сяяли зірки
І будили в царя неспокійнї думки.

А за тими думками являлась она,
Чарівлива, принадна, палка женьщина,
Що кохала його, цїлувала його,
А потім обдурила й прогнала його.

І померкли надії в душі золоті
І зівяли його почування сьвяті;
Проминули щасливі весняні дні
Завдяки чарівливій, палкій женьщині.

І згадав цар мудрця справедливі слова,
Що лиш мудрість одна остает ся жива,
Що кохання то шал, що минає на все
І нїколи добра для душі не несе.

„Перестань бо, сьпіваче, сьпівати пісні,
Що сонливий спокій розбивають менї.“
І невольник урвав. А цар мовчки сидїв
Та й довгенько на зорі ласкучі глядів. —

„Розкажи менї, старче, як думаєш ти?
Чи судилось менї до сьвятинї війти,
До сьвятинї тії, в якій правда живе,
Що на розказ єї та зірниця пливе?“

І підняв ся з трави непомильний мудрець,
Озіріса сьвятого увінчаний жрець,
І глубокий віддавши цареви поклін,
Ось такі йому річи розказував він:

„Хто принади життя над усе полюбив,
Хто в коханю тверезість душі загубив,
Хто сумлїнне в богацтві толочить що дня,
Той нїяк не війде до сьвятинї знання.

„Той нїколи до правди не може дійти,
Нї дороги до неї йому не найти,
Бо душа його топить ся в вирі життя,
Що смертельних несе у багно забуття.

„А та правда на зьвіздах записана тих!
Око тїла не бачить сих слів золотих.
Там записана доля усїх королїв,
Що їм жить на землї Озіріс повелїв“.

Цар цїкаво дивив ся на ясні зірки;
У душі його знов ворухнулись думки.
„Що ж для мене на зьвіздах написано тих,
У таємних словах, у рядках золотих?“

„О володарю мій! — поклонив ся мудрець. —
На твойому волоссю сяять ме вінець
Віковічно, тебе будуть дїти землї
Величати по вік, і старі і малі.

„Подиви ся на зірку, що онде сия!
На сїй зірцї записана доля твоя“.
Цар з жаром подивив ся на ясну зьвізду,
Мов би долю хотїв відчитати свою. —

А на сходї нова вже сходила зоря,
Єї сьвітло дивне здивувало царя.
Она скоро плила по просторі мутнім
І таємні бажання ворушила в нїм.

І здавалось йому, від тієї зьвізди
Долїтали слова: „Ти за мною ходи!
Поведу я тебе, де та правда живе,
То на розказ єї та зірниця пливе.

„Поведу я тебе до сьвятинї життя,
Воскрешу я твої золоті почуття,
Поведу я тебе до царя королїв,
Що сияти менї у блакитах велїв.“

Затревожений цар запитав у мудрця:
„Чи ти знаєш всї зьвізди? Чия-ж то отся,
Що по синьому небі до мене пливе
І манить у далеку дорогу мене?“

„Я не бачу такої!“ — мудрець відповів.
А сьпівак на царя свої очи підвів.
„О володарю мій! І я бачу єї
Ту дивную зьвізду — та не знаю єї.“

„І ти бачиш єї?“ — І задума лягла
На високе чоло. А зірниця плила
І проміннем своїм заливала зірки,
Що будили в царя неспокійні думки.

І здавалось йому, що хтось пісню сьпіва,
А в тій пісни якісь божественні слова;
І говорять они про якусь то любов,
Що була вже давно і явила ся знов.

„Супокій, вдоволенне і рай на земли
Ми з небесних вершин для людий принесли.
О, хвала тобі, Царю во вишних, хвала,
Бо земля милосердє у тебе найшла“.

Цар підніс ся й дивив ся на зірку сьвяту,
Що проміннєм прогнала мрачну темноту
А душа його слухала пісні тії,
Що природу ворушила звуком своїм.

І блаженний спокій його стать огорнув;
Він в таємному щастю душею пірнув...
І зворушений цар на колїна упав
І глубоким поклоном зірницю витав.

Він кланяв ся Йому, що велику любов,
Вдоволенне й спокій приносив йому знов. —
Коло нього клячав у покорі сьпівець,
А за ними стояв неспокійний мудрець...

*
* *

Чарівлива зьвізда по блакитах плила,
За собою в ночи каравану вела;
На верблюдї сидїв Етіопії цар
А сьпівак сокотив для Незвісного дар.

Чернівцї, 28./XII. 1907.

Дмитро Николишин.

Записки семинаристки.

Сиджу в школї. Панна доктор питає ґеоґрафію, а я маю неспокійне сумлїнє — не вчила ся нової лекциї; знаю лиш стілько, що затямила з послїдної ґеоґрафічної години. Нараз чую моє імя. „Господи“, гадаю, „що тепер буде?“ Серце бє ся, лице червоніє, а за мінуту стою вже перед таблицею, держу в руцї величезну палицю — „шписом“ називає єї наша панна — показую на карті гори, ріки та міста, тай говорю — не говорю, але мелю ротом. „Відзначаючо! Дякую; дуже добре знали лекцию і...“

„Вставайте, панно, вже пізно!“ Милий голос нашої доньки-господинї, котрий менї в сїй хвилї здавав ся ще приємнїйшим, вирвав мене з гарного сну, перервав сї ідеально хороші хвилї (ідеальні тому, бо справдї нема таких хвиль в житю бідних школярів) і приніс мене знов на сей прозаїчний сьвіт, повний шкільних задач, тяжких домашних тем, паток і иньших приємних річий, що осолоджують нам житє...

А тепер вставати, покинути теплу постїль та знова бороти ся з ворогами школярского житя, з патками, пудерами від пана директора і иньшими карами, котрі нераз називають ся дуже невинно, а допікають дуже тяжко.

За чверть години — я мала тодї попередні розумні гадки, — рішила ся я встати. Дивлю ся на годинник — чверть на осьму. Пів години пізнїйше ішла я вже до школи і нарікала по перше на волосе, бо не могла докінчити фризури; рву волос, а він, дурний, путає ся ще гірше; по друге на годинник, що так швидко тепер ходив; по трете на нашу Явдоху, що пізно встала, і через те я мусїла довго чекати на той напиток, що цивілїзовані люди називають его гордим імям „кава“, хоч він часом більше посвояченний з сажею, чорнилом до чобіт і т. п. як з кавою; а четверте взагалї на всїх людий, що вигадали школу, ту інституцию мученя сплячих людий. Розумієть ся, я прийшла до школи за скоро. Наш годинник ішов за швидко, і я мусїла чекати довгий час. На щастє перша година була ґімнастика і декотрі товаришки вже ходили з професором по салї. Аж тепер пізнала я, що боги мене люблять; доси я думала завсїгди, що я бідна, нещасна людина, якій всюди і все не добре веде ся. Я побігла до ґімнастичної салї. Там вже одні дївчата дерли ся по мотузах, другі перекидали ся по желїзних круглах і всї — реготали ся. Отсе для нас приємна година, ми могли весь час рухати ся. Дивно, що всї без виїмку люблять сей предмет; може тому, що при тім не треба богато думати. Лихі люди таки впевняють, що дївчата боять ся думати, аби не зазнали такої прикрої долї, як той нещасливий трюхан, що думав — думав тай тому перед часом попращав ся з сим сьвітом.

Цїла година була гарна, чудова, несказано приємна. Нїхто не може поняти, не може уявити собі, яка мила така година для молодих, веселих дївчат. Сьміх тай крик лунає весь час по салї, аж навкучить ся панови професорови. Він починає нас сварити; каже, що так пустувати не гарно, що се шкодить нашому здоровлю та що (се найважнїйше!) понад салею в горі находить ся канцелярия пана директора. Се все разом переконає нас; ми замовкаємо; а нараз „дзендзелень“... Голос дзвінка розніс ся по коридорі. Всї дївчата побігли із салї до класи. Кричать, регочуть ся, аж доки знов не задзвонить.

Тепер нїмецке. Панна доктор завдає домову задачу. „Йой, йой“, чути, „прошу, тяжка задача, не маємо коли писати, най буде аж на другий тиждень, так богато мусимо вчити ся!“ Кричать, просять, на конець „питомцї“ женьскої семинариї згоджують ся на речинець нової задачі. Справдї лишає ся так, як учителька сперше хотїла, але через крик все таки минуло кілька мінут; хто знає, може як раз сих кілька мінут виратувало яку бідну душу від лиха.

Тепер читаєть ся уступ із читанки. — „Ольга, дай менї зеркало, але уважай, щоби вона не бачила!“ Ольга передає товаришцї книжку, в котрій сховане зеркало — великий череп, завитий в папери. „Марія, посунь ся!“ Ученица з попередної лавки суне ся так, що своїм тїлом заступає пильну товаришку. Ся притулює череп до плечий „попередницї“ і вже у своїм елементї: чеше ся, приглядаєть ся собі, аж доки не задзвонить дзвінок.

Велика павза. Коридорі знова повні дївчат. Всї їдять; одні принесли із дому їду, другі кидають ся на кіш, що в нїм лежать булки, трохи соломяні, тверді та не дуже апетитні. Крик та гомін стає чим раз більший, а від часу до часу надходить якийсь професор, ведений волею пана директора або своїм власним почутєм обовязку, щоби напімнути питомцїв.

Минула павза. Ученицї побігли знова у класу. Має тепер бути хемія, але тому, що учителя нема ще в класї, починають ся крики. Лучила ся мала траґедия. На лавцї сидить будуча учителька і говорить до товаришки, що також гадає просьвічати колись нарід. Здаєть ся, що не говорить про „педаґоґічні способи“, бо балакає так завзято, що не видить, як приближає ся до неї кілька товаришок. Вони відсувають несподївано лавку і розмовниця паде на підлогу. Песталоццї, що сказав би ти, як би поглянув на сю ґрупу веселих, розсьміяних дївчат, будучих учительок молодого поколїня!

Але кара мусить бути. Немеза зійшла не з неба, а з директорової канцелярії в постатї пана директора. Дївчата застоpопіли. За хвилю були всї в лавках. Стало тихо, як би тут не сидїло шістьдесять молодих дївчат. Та се була тиша перед бурею. З уст директора посипали ся красномовні слова, що не переставали, поки не увійшов професор в класу. Директора викликали на двір. Дївчата радїли вже. Але, Сольоне, твоя правда: „Не хвали днини перед вечером!“ „Я зараз прийду“, сказав пан директор, взявши капелюх, „хочу переконати ся, чи вмієте так добре хемію, як знаєте пустувати“. Дївчатам аж зимно стало. Богато не прочитали навіть лекциї, а всї бояли ся, що сам директор буде їх питати. — Господи, яка те довга година була!

Задзвонив нарештї старий кербер, званий за свою резолютну службу також віцедиректором.

За кілька мінут тихо на коритарах, не чути нїчого, аж доки знов не прийдуть веселі, молоді люди, та не принесуть сьміху, крику, житя в порожнї тиї класи учительскої семинариї.

Л. Г—а.

НА ДОБРА-НІЧ М...

Як сїра ніч розложить свої крила,
І все кругом огорнесь тихим сном, —
І Ти прижмуриш свої карі очи,
Тодї я стану під Твоїм вікном
Й пічну сьпівать Тобі, — і так що ночі!

До сну сьпівать буду, про красшу долю,
Про мрії, щастє, тихий рай весни,
Й вінець житя, що я для Тебе вилїв —
Сьпівать буду, а Ти голубко сни! —
Тож на добра-ніч шлю мій тихий сьпів!

29./XII. 1907.

Кс. Неделенко.

СЕРЕНАДА.

Нічка землю огортає,
Присипляє люд трудний;
А на небі виринає
Місяченько золотий.

Запах цьвітів ніч розлила,
Потічок гаєм журчить;
Чи Тебе ся нічка, мила,
У садочок не манить?

Вийди, серце, поворкуєм,
Погуляєм як в раю;
Мельодийні пісні вчуєм
Соловейка у гаю...

Виглянь хоч вікном, зірничко,
Як почну тобі сьпівать;
Най побачу твоє личко
І спокійно ляжу спать.

4./V. 1907.

Петро Марієнко.

Коли ти мене попросиш...

Коли ти мене попросиш,
В альбом щось тобі вписать,
Напишу, що тебе люблю
І прибю потім печать.

Пощо довго говорити?..
Що на серцї, те в устах!
Чом у тебе немов рожі
Виступили на щоках?

Не страхайсь, не бійсь голубко:
Від коли істнує сьвіт,
Всї любились, всї кохались,
Уживали юних лїт.

Тож любімо ся, кохаймось,
Хоч над нами грім гуде;
Пиймо мід любви до краю,
Бо хто знає, що буде?..

27./XII. 1907.

Іван Підгорецький.

Наукові мрії.

Людскість переживає еще дїточий вік...

Все ще здивованими очима дивить ся кругом себе і питаєть ся наївно: „Мамо що се?“

А Мати Природа пестить єї та голубить — звісно як рідна мати...

І нашіптує їй прямо в душу чарівні казки і окружує любими привидами чарівної фата-морґана.

ся приватні бібліотечки. На жаль, не кождому з приватних бібліотек користати. Люди, властивці приватних бібліотечок, навчені досьвідом, що солодкі випожичувачі із їхніх книжок складають собі свої приватні бібліотечки, не радо або й цілком не вижичають книжок. Захопиш де книжку, автором якої є „галицький клясик“ — добре, не захопиш, так давай читати часописи, де пишуть ті класики. На часописи ж гроші у учеників мусять бути, бо ж „цілий цивілізований сьвіт читає часописи“. Найбільш читають ученики часописи радикального напрямку. Се модерно, поступово. Також і пишуть найліпші знавці мови. Ученик стає зачитувати ся в творах Франка, Павлика. Учитель пізнає нові впливи: чи по ортоґрафії (ученик, читаючи радикальні часописи, мусить, розуміє ся, закидати час-до часу „офіцияльну Поляками накинену“ правопись, а звертати ся до тої, що її вживають радикали), чи по мові. Учитель, коли він своїми поглядами наближає ся до радикалізму, радіє, бо має наглядний доказ, що з ученика виробляє ся радикал. Та обовязком його звернути увагу хлопця, що і сим разом дорога, вибрана ним, не дуже добра; що більше він закидає йому, що попадає у скрайности і радить держати ся середної дороги. А коли учитель до того і не радикал, а простий народовець, та ще й в души етимольоґ, — то не дуже гарні вигляди для ученика...

Збитий з пантелику ученик, або робить далі по свому, тоб-то пише, як писав тоді, чим ще виросло у нього бажане пізнати добре українську мову, або шукає нових сьвіточів. Бували випадки, що хлопці (ті „з поетів“) вивчували он словар Желехівского на память і нуж притьмом впихати цілі фрази та слова зі словаря, як не в шкільні роботи, то у свої твори, які потім цілими зшитками залягали в редакції „Зорі“. Цікаві читачі найдуть у відділі тої часописи, що його називають: „Перепискою редакції“ богато натяків на твори молодих авторів, твори, як виражав ся редактор „Зорі“, впрочім гарні, та не прогожі для друку через мову, що радше скидає ся на якусь турецьку, а не українську.

Хто тут винуватий, чи молоді люди, чи ті, що укладали „переписку редакції“, я їй богу не міг би сьогодні рішити... У нас на мову тільки поглядів, знане мови — то у нас така дуже релятивна річ, про се так дуже ріжно говорить ся і говорить ся так богато, що справді рішити трудно. Але вернімо ся дальше до цікавого ученика, що забаг таки навчити ся мови.

Далі йде він уже самостійною дорогою Вистаравши десь гроший, купив собі ученик кілька книжок сам, або, заложивши маленьку спілочку між товаришами, на спілку з ними, і начитує ся до охочу „українськими клясиками“. Поволи вигасають у нього останки „бляґи“; він загарливо, але далеко серіознійше береть ся до праці. Що до мови — поволи скрайности у него уступають і він сяк-так зійде на таку дорогу, що з неї буде вдоволений його вчитель. Коли йому доведеть ся під тим учителем дійти до матури, так він скінчить ґімназию із такою-сякою сьвідомостю, що він „досить добре знає українську мову“, знає її на стілько, що вже може з чистим сумлїнем на університеті, слухаючи викладів українських професорів, бути невдоволеним з їхньої мови, закидати їм, що у них знане мови мінїмальне, бо де-ж таки вони уживають таких а таких форм, користують ся чужими зворотами і фразами і т. д. і т. д.

Але лишенько хлопцеви, як учителї міняють ся. Що було в одного добре, те в другого не дуже добре, у третього вже зовсім зле; те, що в одного було народне, чисто народне, те в другого неестетичне, вульґарне, у третього польонізм або ґерманізм; що один признав доброю формою, бо н. пр. так уживає більшість і то лїпших письменників, те у другого нечуване, у третього зле утворене, без льоґічних законів і т. д. Тут треба виявити один великий гріх деяких учителїв руської мови а то страшну нетерпимість, нетолеранцию супроти паралельних форм, супроти ріжних поглядів на граматику. Є учителї, що на вид мягкого окінчення прикметників -цький, -ський, попадають у зденервоване; ученикам цілими годинами говорять проповіди на ту тему, а шпальти педаґоґічних і непедаґоґічних часописий виповнюють арґументацию проти таких форм і уживаня їх учениками в школї. У них се прямо неестетичне, звучить погано. Чому н. пр. ігла, іва, іньший гарнійше від игла, ива, иньший, не знати. А кілько то нераз ученики мусять сего наслухати ся мимо того, що перші форми ні трохи не українські, ні трохи не відповідають звуковим законам української мови. Наші учителї нераз аж надто вже піддають ся, що вчать укр. мови випливови класичних мов і жадають для живої української мови тої правильности, тої одностайности форм, що їх має, уже в самім її розвою мертва, латинська мова. По їх думці граматика має за задачу витверджувати на память граматичні правила, що від них має роїти ся кождий граматичний підручник. Колиж який підручник таких правил не подає, так значить він не відповідний для школи, незрозумілий після їх думки для учеників, його не можна брати. І учителї справді не беруть граматики в школї, а як беруть, то вчать її на основі власної методи: кажуть вивчувати ся правил на память. Про модерне розуміне науки граматики мало кому й снить ся. Правила мають заступати те, чого вимагає модерна наука від учителя граматики: щоб осьвідомив учеників із тою величною а все живою будівлею тоб-то, мовою, що її чоловік несьвідомо, не все на основі льоґічних основ, витворив для своїх потреб.

Наслідки такої науки погані. Хлопець кидає ся на всї боки робить все можливе, щоб навчити ся мови — а приходить на університет або зі сьвідомістю, що її не знає (се ще добре), або з такими поглядами на мову, що гидко слухати.

Які дальше з того наслідки? А такі, що серед громадяньства в тім напрямі панує цілковита апатия і анархія. Українська фільольоґія чомусь не притягає до себе людий; мало хто посьвячує ся тій науці. Наукових фільольоґічних праць у нас нема, крім кількох ділетантських розправ Верхратского. Не диво, що на полї мови має кождий відмінний погляд, не диво, що й на те, хто пише добре по українськи, а хто не дуже добре, кождий ріжно дивить ся. Бо й щож? Говорило ся якийсь час, що доброю мовою пише Франко; між тим Іван Нечуй Левицький не дуже її похваляє, не кажучи вже про Верхратского. Сам Верхратский пише богато про мову, він думає, що його мова, як не чисто українська, то бодай „малорускийязик“; між тим на се не може згодити ся ні Франко, ні Гнатюк, для яких мова Верхратского дуже чудернацька і неприродна. Виходило би, що знає мову Гнатюк; але й то ні, бож недавно ще Кокорудз прозвав його жовтодзюбим критиком, непевним знавцем мови за то, що посьмів виказати в його розвідці кілька прогріхів що до укр. мови. Усіж галицькі автори по думці проф. Кримського пишуть осібним галицьким жарґоном. Як тут публиці визнати ся? Як їй, що до фільольоґії не має претенсий, туг рішати, куди кинути ся, кому признати рацию н. пр. Франкови, чи Верхратскому. Ну, як усюди особисті симпатиї і антипатиї грають велику ролю, так діеть ся і тут. Особисті вороги Франка, яким може, як і Верхратскому не подобаєть ся рудий і куций Франковий вус, стоять за Верхратским, вороги Верхратского за Франком...*)

Так роблять ті, що трохи интересують ся мовою; ті-ж, що їм байдуже, прихиляють ся раз до одних, другий раз до других, думаючи, що в таких справах найлїпше держати ся золотої середини!

Так отже панує у нас що до мови велика поверховність. Деякі, що мають себе за знавців мови, думають, що досить уживати прикметників на цький, ський, писати дієслівні іменники сер. роду з двома н (кохання), а вже мова чиста, як слеза, щиро народня; другі-ж, де можуть містять свої „звіти, предсия, писаній (2 вд. мн.) требувати“ — і теж думають, що вхопили Бога за ноги.

І одні і другі старають ся робити для своїх поглядів як найширшу рекляму; на кождім кроцї тичуть їх перед очи читачів. А читачі здвигають плечима, і роблять так, як їм подобаєть ся...

З того всего виходить ще й таке, що „фахових фільольоґів“ зустрічаємо вже і на шкільній лавці, не кажучи про університет. Поверховність, з якою обговорюють ся у нас язикові справи, виховує не то дилетантів, але й неуків, що все і всюди уважають себе компетентним „сказати і свою думку“ в справах мови... Вилічити наше громадяньство з тої хороби, вилїчити його радикально, може тільки солїдна наука граматики української мови, але не латиньска граматика, перебрана на українську одежу, а граматика живої мови.

Серед таких обставин хиба можна мріти про якетаке порозуміне між австрийською а російською Україною що до мови? Галичанин та Буковинець мусить чомусь добачувати у часописях російських Українців москалїзми, російський Українець у галицьких та буковинських польонїзми та ґерманїзми. А добачуєть ся нераз дуже-дуже поверховно...

Поправи на тому полї не так скоро можна сподївати ся. Треба зачинати з долини — від школи. Треба — зреформувати зовсїм науку рідної мови в середних школах. Треба, щоб середна школа випускала молодїж зі справдїшним знанем мови, зі знанем граматики рідної мови, та граматики у модернім значіню сего слова. Коли сего не буде, то у нас далї панувати ме поверховність на тім полї, поверховність, яка веде до цїлковитої анархії.

Василь Сімович.

*) До сеї справи ми ще колись вернемо. Головно до розвідок Верхратского, впрочім дуже заслуженого збирача і на свій час доброго фільольоґа. Тепер його погляди на мову і мова сама дуже застарілі.

Наталї М.

I. Колись.

Подруго весняних годин,
Чи ще памятаєш ви мене?
Я нині в темницї один
Колишу серденько струджене
І шепчу про долю йому,
Що в сонних являєть ся мріях,
А душу пускаю саму —
Лелїять останню надїю.

Подруго молодости днїв,
Коли-б ти була тут при менї,
То може б почув я ще сьпів,
Що чув його в щастя годинї.
Бо лекше було би менї
Тобі розказати все горе,
Як тій монотонній стїнї,
Що лиш про кайдани говорить.

Подруго сьвятої весни!
Чи ти мене нині згадала?
Мене забавляють ті сни,
Що ти їх менї нашептала.
І жду я на здійснене їх,
Що може скоренько наступить;
Жду чистих чарівних утїх,
Як доля зведе нас до купи.

Львів, 8. X. 1906.

II. Тепер.

Подруго весняних годин,
Що вже проминули для мене!
Я знову в кімнатї один,
Колишу серденько струджене.
Душа моя лине сама
В чарівні безмежні простори,
Де людського крику нема,
Де сонце про щасте говорить.

І рад би я вислать її
До хати, де ти пробувала,
Щоб слухала пісні тії,
Котру ти давно вже сьпівала.
Та час зруйнував вже той шлях,
Що ми ним ступали до бою;
Байдужність у наших серцях —
І нам не зійти з собою.

Чернівцї, 2. I. 1908.

Дмитро Николишин.

Відродженє угорских Русинів.

В остатних десятках лїт уважає ся у нас загально угорську Русь за пропащу. Сільский народ до крайности зубожілий, головно через вплив „торговців“ чи, попросту кажучи, Жидів, переважно захожих з Галичини, а до того цілком занедбаний в просьвіті. Про його нужду і темноту та всї пороки, які звичайно йдуть в парі з материяльним, культурним занепадом, знають богато розказувати наші виселенцї в північній Америцї, де чи не переважну часть руських робітників дають угорські Русини. Угорсько-руська інтелїґенция, не виймаючи сьвящеників, давно цілком змадярщена. Вся духовна єрархія, а за нею і сїльске духовенство так змадярщені, що не тілько в родинних і товариських, але і в урядових зносинах уживають тільки мадярської мови і за честь собі мають уходити за мадярських патріотів та працюють над змадярщенем простого народу, з котрим ледво чи вже й уміють розмовитись по руськи. Відомі є заходи руських мадяронів, щоби навіть до лїтурґії увести мадярський язик.

Сей занепад угорської Руси, почав ся головно в 60-тих роках мин. в., майже як раз в часах рішучого відродження галицької Руси. Були ще тогдї досить живі зносини між руським духовеньством галицьким і угорським по обох боках Бескидів. Уміли ще тогдї угорсько-руські сьвященики гарно говорити по руськи і уживали ще руської мови почасту і в родинї та виписували „Слово“ Дїдицького. Але незабаром повіяло там духом „общаго литературного языка“, котрого, як відомо, по звісній рецептї Дїдицького так легко „научітся в адін час“. І вже тогдї пр. о. Романец, парох з Мармароського Ясеня (Kőrös-Mező), котрий в товариських зносинах так чудово говорив по руськи, як може нї оден з галицьких Русинів не умів тогдї говорити, у своїх дописах до „Слова“ уживав „литературної“... тарабарщини. З дуалїзмом пішла вже мадяризация дуже швидко, а всякі зносини з Галичиною перервались майже цілком. Угорсько — руська лїтература давала лише дуже слабі і дуже рідкі знаки жита мертво родженими плодами общества св. Василия, поки не занедїло і се общество. Про яку-небудь просьвітну діяльність горстки угорсько-руських нїбито патріотів нема що й говорити, скоро ті патріоти не розуміли ваги народної мови, ба й самі її не знали і знати не хотїли. Заходи нашої „Просьвіти“, щоби навязати з угорськими Русинами і виливати на них своїми виданями, швидко розбивались о мадяризацийну систему угорського правительства і властий.

І так заснула угорська Русь мертвецьким сном. Животїв лише в тяжких злиднях і в кромішній тьмі простий робучий сїльський народ, ратуючи ся зарібковою еміґрациєю до Сполучених Держав північної Америки; але й там де випускали його зпід своєї опіки мадярони-сьвященики, що громадою полинули за море та лише спиняли вплив і працю наших галицьких сьвящеників.

Аж перед 10 лїтами як-раз ті неймовірні злидої всїми занедбаного і, як здавало ся, всїми забутого народу звернули на нього увагу, так що справа набрала тогдї широкого розголосу. Знайшов ся в угорськім мінїстерстві рільництва незвичайно гуманний урядник д-р Еґан, що щиро заняв ся ся недолею визискуваних руських ґірняків і основним своїм меморіялом спонукав мінїстерство до ратункової акциї, піднятої на велику міру. За свою справдї великодушну гуманність упав він жертвою скритоубийства, але між иншим лишив угорським Русинам памятку, що тогдїшний мінїстер рільництва Даранїй звелїв видавати по руськи просьвітну тижневу часопись, котра з того часу виходить в Будапештї уже десять лїт під назвою: „Недѣля, поучительно-господарска газета для угро-русского народа“.

Не можна сказати, щоби „Недѣля“ писалась чисто народною мовою: всеж таки признати треба, що її мова бодай дуже зближена до народної. От що

Сердешна Мати! Про все подбала, щоби тільки ей возлюблена дитинка жила у сонних мріях...

Поперед усього Мати Природа зачарувала ті дороги, якими Правда може дійти до людскої душі; і йде Правда до нас нага, непривітна й сувора, а являеть ся нам царівною, прибраною у золоті шати, та пристроеною у самоцьвіти й жемчуги. Місяць, ся мертва брила з високими горами й ярами, есть для нас все золотим кружком; зьвізди, ті велитеньскі кулї горючих, ґазово плинних мас, що женуть без упину, з шаленою скорістю у безмежну даль, е все для нас постійними, мигтячими точками; а якаж звязь есть між 667 біліонами дроганъ етеру на секунду а вражінем фіолетної краски, або між 64-ма дроганями воздуха на секунду а вражінем тона c! По правдї, з'ображеня спостережні, які одержуемо змислами, а дійстні прояви, що викликують ті з'ображеня, се дві зовсім відмінні справи, рівнобіжні та не тожсамі. А далї дала нам Матуся-Природа тільки обмежене число тих доріг, якими Правда може дібратись до нашої душі; маемо тільки пять змислів, може вісім, як хочете то й більше, але все таки обмежене їх число. Тільки те, про що довідаемо ся дорогою тих змислів, для нас істнуе; а кількож то ріжнородних проявів істнуе може поза тим, може вони так важні, що прояснилиб нам усю тайну всього бутя, та про них ми ніколи не довідаемо ся, бо не маемо відповідного змислу, яким можна би їх пізнати.

Безперечно пізнаемо тільки маленьку частину Правди, і хоч людский зір сягае в даль на десятки тисячі років сьвітла, хоч людский дух доходить до сього, що діялось перед міліонами міліонів літ, та пізнав і примусив служити собі невидимі сили природи, то всеж таки се тільки малесенька частинка тої вічної, безконечної Правди, а власне ся частиночка, яку можемо схопити нашими змислами. А проче ignoramus...

Вківци всемогуча Природа показала нам в гори дороги якими ми можемо доходити до Правди, поклала нам з гори закони нашої думки.

Від першої хвилї нашої сьвідомости до послідної лучать ся набуті з'ображеня у думки, і мов у скалї викуті дороги тих думок; а куди небудь звернемо ся шукаючи Правди, стаемо швидко на роздорожю, з якого розходять ся стежки у прост противних напрямах, підемо на право, зайдем до материялїзму, звернемо ся на лїво дійдемо до анїмізму... Мов по рельсах гонимо до означеної мети...

А кожда дорога веде до зачарованого краю...

У тій погонї за Правдою збудував людский дух багато величних наук, а кожду завершив науковими мріями теориями.

Там де кінчить ся досьвід і починаеть ся теория, починаеть ся наукова казка!

Людскість переживае еще дїточий вік...

Теория атомів, енерґії, еволюциї, фільозофічні погляди на сьвіт — все се наукові казки, які нашіптуе нам Матуся-Природа.

Колись нашіптувала вона людскости дурнїйші казки: міти, леґенди, обявленя, а тепер наукові теориї... У всякому разї поступ!

Та цить, щоб не збудити убогих духом, тих, що в нагороду за свою глупоту і лїнивість мозґу надіють ся оглядати вічну Правду; лїпше як сплять мамути людского духа... Людскість все ще переживае дїточий вік...

Томуж і любимо сей сьвіт мрій і казок.

І не числимо дроганъ етеру, коли оглядаемо гарний краєвид або мистецкий образ; забуваемо на правила акустики, коли слухаемо чарівну музику або голос дорогих осіб; не тямимо про се, що все, що спостерігаемо, се віртуельні образи нашого мозґу, коли при ялинцї або соломянім дїду, і традицийній кутї сьпіваемо в родиною: Бог предвічний... а живемо тим гарним хоч казочним сьвітом, який дае нам Мати-Природа.

Колись буде інакше... колись, по міліонах міліонів літ, жити муть надлюди, ясні і чисті духом, велити, що не тільки зможуть спостерігати дійствий стан річий, але й з'уміють думати правдивими з'ображенями дїйсности, а для таких надлюдий нага правда буде безмежно більш чарівною, як сучасна наша, прибрана у золоті шати, самоцьвіти і жемчуги царівна Матусиної казки.

Але се знова теория!

Людскість переживае еще дїточий вік...

Др. Іван Раковский.

Хто у нас знае мову?

(Безпретенсийні замітки та спостереженя.)

> Поверховцї, плиткі ділетанти думають, що в одну мить схопили людске знане і зухвало випорскують недоварені свої думки...
>
> (Верхратский: Правда в очи коле. [„Учитель“, 1905]).

Нехай вибачать шановні читачі, що я їх із Рідвом хочу трохи завести до середної школи. Слово школа — не у всїх викликае однакові почуваня. Одні шлють її к чортам, бажають їй, щоб запала ся; другі відносять ся до неї вже трохи лагіднїйше: нехай собі здорова стоїть, менї до неї нїчого, добре, що з неї вилябудав ся. Та е такі, що їх спомини і то найкраспі спомини вяжуть ся із школою. Може хоч для таких цікаво буде прочитати отсю статю, списану у великій мірі на основі пережитого, а писану із щирим бажанем, щоб усунути як найскорше ті прогалини, які добачить кожда людина, скінчивши ґімназию. Тай менї не в голові реформувати, перевертати до гори корінем цїлий устрій середних шкіл. На шпальтах політичних ґазет — а ще до того у „різдвянім числї“ — таких справ не рішають. Менї лиш ходить о те, щоб розвинула ся дискусия над наукою української мови в середних школах. Серце болить, як роздивиш ся, та розбереш, як нехтують науку української мови по середних школах, головно по чужих середних школах. Звичайно фахового учителя нема; української мови вчить хтобудь. Досить, як хтось причисляе себе до української (і то не все, богато е й русских) нациї, щоб директор середної школи надїляв його щастем: учити руської мови. Чому математик не вчить латини, або греки, всї розуміють; лиш одного не хотять чогось розуміти, чому української мови не повинен учити натуралїст, історик, коли у него рідна мова українська. Не знати як би таке стало ся денебудь у нїмецькій ґімназиї на заходї з нїмецькою викладовою мовою або хоч би у польській в Галичинї з польскою? У нас се звичайна, зовсім звичайна річ.

Покінчені і непокінчені теольоґи, катехити, математики, натуралїсти, історики, класичні фільольоґи — ось учителї української мови по ґімназиях. У висшій ґімназиї вже трохи на те вважаеть ся, щоб фаховий учитель учив лїтератури; у низшій правильно вчить нефаховець. Учить нефаховець-учитель там саме, де як раз повинен вчити фаховий, бо-ж лиш у низшій ґімназиї учать ся ученики мови, граматики, у висшій граматика з ґімназиї виелїмінована. У Росиї та Сербії воно не так; там і в висшій ґімназиї учать граматики; у нас мають її брати лиш у низшій. Та нехай би вже було, коби бодай там учили її по людськи, щоб не була тягарем для того, що учить, і для того, що учить ся. А тягарем, огидливим тягарем е вона для обох сторін, і мусить ним бути. Бо як же не буде тягарем річ, якої нефаховий учитель не розуміе, і не розуміючи її, так само незрозумілою робить її для учеників. Способнїйші ученики пізнають отсе недоладе, і учитель, щоб зовсїм не стратити авторитету в клясї, мусить закинути науку граматики. Лекше задавати вірші на память та уступи до оповіданя, ну і вірші та оповіданя гарнїйші, нїж граматика, мають у собі щось живого, граматика-ж суха річ... Так наступае згода в клясї. І учитель вдоволений і ученики.

Розуміеть ся, учитель тому не винен, що йому кажуть учити предмету, якого не розуміе. Учить так, як знае, як його колись може учили. А міжтим ученики нишком-тишком снують свої власні думи... Що вони про того учителя думають, які епітети йому прикладають!.. Зачинаеть ся поверховне обсуджуване задач школи. Вона в очах учеників не розсадник науки, а так собі інституция, яку треба покінчити, щоби чимсь бути. А учителї, що таке учителї? Учителї по їх думцї, наставники, що мають їм видавати сьвідоцтва, писати ноти — більш нїчого.

І так розпаношуеть ся поверховність у нашої молодїжи, плиткість. Розпаношуеть ся та закорінюеть ся одно і друге, розпаношуеть ся на довго і треба або дуже великих та сильних впливів, або треба дуже великого самовідреченя, щоб викорінило ся одного і друге. Хтож замолоду поверховний, і не позбудеть ся того гріху ще в молодих лїтах, той лишить ся на цїле житє таким. Може воно й не до речі, але мимоволї насуваються ся на думку такі слова, як згадаеш свої шкільні часи. Хоч якими чудернацькими словами висказана в горі думка Верхратска, та на жаль правдива. Соромно стае, коли згадати, як колись кидало ся каменем на своїх учителїв, що, мовляв, нїчого не знають, ширять застарілі нїкчемні погляди, вщіплюють безідейність, заскорузлість і т. д. і т. д. Ученик IV. або V. кляси, прочитавши поверховно одну-дві драми Шекспіра або Шіллера, зрозумівши сяк-так їх зміст, ставав відразу ґенїем, розумним на всї заставки, начитаним, чимсь таким, перед чим і учителї і товариші повинні бити чолом! Дуже се небезпечний час для хлопців. Одні „учені“ зачинають скоса дивити ся і на шкільні підручники, що, мовляв, містять самі дурницї, „іґнорують“ все і вся і кінчать звичайно писарською карєрою у якого будь „поступового“ адвоката, що „мае великий вплив на молодїж“. Другі кидають ся на „лїтературне поле“, пробують своїх сил. Зачинають ся лїтературні продукциї. Бідний хлопець пріе цїлими вечерами над римами та проклятущим ритмом, клене мову, що нею не можна „висказати висших думок, що накипіли під серцем“; десь Нїмцї та Поляки і мову мають людяну, мову, якою можна висказати всї свої думки, а тут прямо горе. Писати він мусить, бо чуе у собі „висшого духа“, — по польськи, нї по нїмецьки писати не хоче, бо не думае збогачувати своїми творами і так уже богаті лїтератури, — то й приходить ся працювати, гірко працювати, щоб той „божий огонь, що тлїе“ у него в душі, вибух полумінем на папері“. А ще, як найдеть ся учитель, що довідавши ся про божу іскру у Х., похвалить його прилюдно за його „лїтературну дїяльність“, так тодї хлопцеви хоч відразу подавати ся на лїтерата. Бувало таке, що хлопцї один наперед одного рвали ся до писаня віршів, відсилали їх до „Зорі“ під найріжнїйшими псевдонїмами і нетерпеливо очікували 1. і 15 кождого місяця, чи не появлять ся в друку котрого з них вірші.

В IV-ій і V-ій клясї, усьвідомлені національно хлопцї, обовязково всї поети. До поезиї нїхто не береть ся. Впрочім белетристикою по їх думцї можуть займати ся і иньші, не богаті „божими искрами“. А таких у клясї все більше, чим тих з „поривами“.

А „як задля браку материялу“ „або задля независимих від редакциї причин“ котра часопись помістить якийсь „твір“ молодого „поета“, — тодї до него без бука не приступай. Тодї він вже не лиш „поет з божої ласки“, але й критик, що „розуміе поезию“, говорить про штуку: то в „широкім значіню того слова, то знов у вузькім, то знов у ще вузшім“, а на кінцї у зовсїм вузенькім, у такім, як її розуміе н. пр. кождий учитель молодого „поета“. Тодї починають ся поволи диспути про те, що дуже важно для поезиї, щоб вона була писана доброю мовою і „щасливець“, вірш якого попав у шпальти часописї, знов мае перше слово. Він і мову розуміе, і відчувае її музикальність, і знае дуже докладно, хто із письменників вживае гарної мови, а хто поганою пише. У него практика! А горопашні його товариші, яким не пощастило бачити своїх „поривів“ надрукованими, з завистю дивлять ся на героя товариша... а поволи зачинають недовіряти свому талантови. Щасте, як таке недовіре захопить хлопця в час, от так десь у VI. клясї. Тодї він ще вратований. Але як „звучні ритми заполонять усю уяву хлопця на довше“, так нераз поезия кінчить ся для него грубою прозою...

Рідко хто, що учив ся по чужих ґімназиях, переживав той час инакше! Писали ся вірші, диспутувало ся про штуку, про мову, ганьбило ся усїх за те, що сьміли себе уважати за розумнїйших, обожало ся твори сьвітових ґенїїв, які нераз знані були тільки по імени, вичислювало ся томи нїби то прочитаних книжок, яких не мало ся в руках і на очи не бачило ся, читало ся або й не читало ся політичні ґазети і дискутувало ся над поодинокими статями, яких нераз і не читало ся і т. д. і т. д. Одним словом — над умами повисала темна хмара галицької „бляґи“, до якої деякі з більше увітхнених поетів писали цїлі оди.

Инакша фаза зачинаеть ся тодї, як найдеть ся енерґічний учитель, із великим засобом знаня, а противний всякій блязї. Маю тут на думцї фахових учителїв української мови. Совісними поправками домашних виробів, стеженем за розумовим розвитком хлопця, такий учитель дуже легко і скоро вилїчить молодих людий і від „поезиї“ і від „універзального знаня“. Молодий поет пізнае, що не то про „універзальне знане“, але про найпростїйші справи не мае нїякої тямки що його патріотизм та охота прислужити ся „бідній українській лїтературі“ писанем нїкому не потрібних віршів — се самообман, страта часу; дійде до того, що він, диспутуючи про „гарну та мельодийну нашу мову, що звенить на великім просторі від Сяну по Кубань“ не знае тої мови, що мусить її що лиш зачинати вчити ся і то вчити ся серіозно і вчити ся не на те, щоб нею складати нїкчемні вірші, а на те, щоб нею могти висказати все, що думаеш, що чуеш. Вивчити ся-ж рідної мови не така легка річ; хотївши добре нею говорити й писати, треба себе безперестанно контролювати, бо ми вчимо ся в чужій школї а чужа школа затирае чуте до рідної мови так, що чоловік мимоволї нераз думае в чужій мові і, говорячи або пишучи, виражуеть ся як то кажуть „чужими словами“ по руськи.

Тодї то колишнїй поет, віпхавши себе при помочи вчителя з Пеґаза, сїдае за книжку. Дуже хоче вивчати ся української мови, яку мало хто добре знае — учитель назвав двох-трьох людий, що нею добре говорять. Вивчати ся-ж її можна з чого? Звісно з книжок, читаючи лїпших авторів, класиків. Шкільна бібліотека мае їх, розуміеть ся, мало: вони всї, ті класики, нецензурні, писали погані річи, які ґімназистови в VI. клясї непорадно читати, або бодай не на часї. Підростуть, пізнають сьвіт, так тодї нехай уже читають, — а так то вони ще дїти. Є в ґімназияльній бібліотецї твори Грінченка. Треба їх читати; Грінченка-ж беруть у лїтературі в VIII. клясї. Молодий письменник, а вже його біоґрафію мусять ученики VIII. кл. вчити ся, се значить: письменник не-аби-який. Читае хлопчина Грінченка, виписуе собі слова, звороти, а то й вивчуе ся на память, щоб потім використати придбаний материял в задачі. Чи ті звороти, фрази, форми чисто українські, чи нї, він про се не дбае. Писав так Грінченко, треба і йому так писати.

Учитель невдоволений. Закидае мові, що в нїй подибують ся часто густо москалїзми, новані слова, нечувані у Галичинї та Буковинї форми та звороти, а де далї підозріває у нїчім неповинного хлопця, що він... скритий кацап. Хлопець оправдуеть ся, що у него й на думцї не було уживати москалїзмів, що звороти, слова та форми взяті живцем із Грінченка, якого загально вихваляють, уважають добрим знавцем мови, великим українським патріотом і т. д. Учитель радить йому покинути Грінченка. Тепер, мовляв, українські письменники загалом злою мовою пишуть і кують слова, яких нїхто не розуміе, уживають провінціональних форм та зворотів, яких не уживали давнїйші українські письменники. Шевченко, Вовчок писали мало не по галицьки, тому всї їх розуміють і радо читають, а нових українських письменників жадна розумна людина не візьме до рук. Лїпше вже читати галицьких письменників, що ще незаражені Кулїшем, головою українських „ковалїв“. Такі і тим подібні ради дае учитель хлопчинї.

Ученик звертаеть ся до галицьких письменників. На жаль число їх дуже невеличке. Класиків шукати хиба зі сьвічкою. А до того ті, що добре пишуть, вїяк не підходять під проґраму „ґімназияльної бібліотеки для учеників“ — як її офіцияльно називають ту мізерну, маленьку шафку із соткою, чи двома, дрібненьких, нецікавих для учеників книжочок. Становище хлопця стае невиносне. Провінция глуха. Книгарнї, крім египетських сонників, видань Білоуса, Руської Кухарки, на лїк руської книжки не мають. Публичних бібліотек не найдеш, а як вони в якім товаристві і е, то вступ для учеників туди заборонений. Лишають

пише редактор, даючи в остатнім числї десятого річника перегляд своєї 10 лїтної дїяльности: „Трудною задачею было потрафити писати такимъ языкомъ, абы „Недѣлю“ всѣ русины угорски порозумѣли, бо — якъ знаеме — у угорскихъ русиновъ дужо много дїялектовъ, дуже много нарѣчій. Прото „Недѣля“ на початку колеблеся относно языка, пока съ помочью и съ порадою людей, познавшихъ нарѣчія русиновъ нашихъ, не выбила себѣ она прочный путъ, по котромъ и въ будущемъ итти намѣряе. Языкъ дуже трудный вопросъ при составленіи газеты. Интеллигенты люде наши желають, абы „Недѣлю“ писати граматичнымъ (sic!) языкомъ; а просты селяне не совсѣмъ розуміють граматичного языка, они лишь простонародный стиль порозумѣти могуть. И мы поставилися на сторону селянъ, бо газета ихъ просвѣщати намѣряе, пишеме такъ, абы селяне порозумѣли насъ, хоть поступокъ сесь и не любится где-котрымъ интелигентнымъ людямъ нашимъ.

Віримо що для „интеллигентного“ угорського Русина трудно писати так, щоби його розуміли всї угорські Русини; а трудно воно не так тим, що „у угорских Русинів є много дїялектов“, як тим, що жаден „интеллигентний“ угорський Русин не знає нї одного з тих дїялектів. Але вже се одно є великим поступом і зворотом до лїпшого, коли редакция признає потребу станути „по сторонї селян“ і писати не „гратаичним“ язиком. а так щоби селяни розуміли.

Крім „Недѣлї“ виходить у Унґварі о рік старша „Наука, еженедѣльная духовная, поучительная и общественная газета для угро-русскаго народа“, видавана давнїйше обществом св. Василя, а тепер „акційнымъ обществомъ Уніо“, котре стануло на місце общества св. Василия. Яким языком вона пише она, можна знати хочби вже з самого заголовка; є се врештї згідне і з традициями общества св. Василия і з поглядами угорсько-руських „интеллигентних людий“, котрі рластиво крім мадярського не знають жадного нашого язика. Але і в „Науцї“ слїдно від довшого часу зворот до лїпшого, хоч поки-що дуже ще хиткий; а замітний і надїйний він тим, що видно в нього вплив молодшого поколїня.

В остатних більше-менше десяти лїтах навязала наша молодїж, особливо з львівської духовної семинариї, деякі зносини з угорськими Русинами. Не без наслїдків остали ся також наукові подорожі п. Волод. Гнатюка по угорській Руси та прогульки нашого сьпівацького хору. Витала у своїх мурах тутешна духовна семинария мабуть кілька разів гостий з Угорщини, а гурток наших богословів їздив теж в гостину до угорських. І се все не осталось без впливу на розбуджене народного духа між угорсько-руською молодїжию, Оттак від якогось часу і в „Науцї“ писаній, загалом беручи, неймовірною тарабарщиною, котра має бути „граматичним“ язиком, читаємо статї, як видно, якогось семинариста, перейняті горачою любовію до народу і до рідної мови. Редакция містить їх, не скажемо, з неохотою, але з якоюсь очевидною резервою, наче боїть ся, що на се скажуть „интеліґентні“ люди.

В 51. ч. „Науки“ з д. 19. грудня 1907 той сам „Молодый писатель“ пише про „Читальнѣ народу“: „Если сесе дакотрый сельскій священикъ или учитель убачить, може такъ буде въ себѣ размышляти: Легко тобѣ оттамъ изъ семинарій говорити; ану пой на село, увидишь, якъ тяжко съ нашимъ народомъ у такихъ дѣлахъ на путь выйти. — — — Не думайте же я лемъ изъ теоретичного бока вижу и знаю сесе дѣло: пробувавъ'я и практику. Коли перше разъ говоривъ емь, люде дуже боялися и отрѣбалися; одинъ изъ нихъ на пр. казавъ, же народъ має доста тельху, на что ему больше? а коли уже убачивъ, же я членомъ читальнѣ новинки и поучительнѣ книжки даю, самъ отъ себе прійшовъ и просивъ мене, же бимъ го записавъ за члена — — — У насъ записався за члена и такій котрый не знавъ читати ани одну букву; но зато все тамъ бывъ кажду недѣлю и слухавъ тыхъ котрій наголосно читали. — — — Читальницы основати мають священикъ и учитель сельскій. Если мѣста другого не мають, найлѣпше передати на то школу. Не треба также позерати бѣду т. е. неученность нашего народа. Просьвѣтити треба го, не треба дати его пропасти у жидовскихъ рукахъ. А если ми не будемо мати хосна изъ сего, будуть мати наши потомки, котрій благословити будуть память своихъ дѣдовъ и отцев“.

В тім самім числї „Науки“ читаємо також письмо „старого селянина“ Івана Лоцуги. Зачинає ся воно так: „Превелебнїйшій Пане! Ой, Добра Милость, прочиталъ емъ двочѣ, что писавъ „молодый писатель“, але очи мои слезами наливалися. Ва чому? Та зато, бо наши клерики, которій мають колись пасти нашъ руській народъ, дошло до розума что нашого простого чоловѣка токмо своимъ народнымъ языкомъ можно просвѣтити“.

Ось так бачимо, що не треба перед часом тратити надїю на відроджене угорської Руси, поки живе-дихає сам корінь народу, хоч і темний сільський хлїбороб. Скорійше чи пізнїйше пустить той корінь зелені парости і відживе нарід, хоч як здавало ся, пропащий. Чим скорійше, тим лїпше! Довго судилось нам ждати на се, що повинно було і могло стати ся перед 50 лїтами. Надійшло би було до сього, що є, коли би угорські „інтеліґентні“ Русини давно були прийшли до пізнаня і „розуму, что нашого простого чоловіка також своїм народним язиком можна просьвітити“. Та добре й так, що бодай тепер, хоча як пізно, сей розум починає проколювати ся. Дасть Бог, а возьме він чейже незабаром верх над заскорузлими аристократичними поглядами старих угорсько-руських русофілів-мадяронів.

„Дїло“.

ОСНОВИ КООПЕРАТИЗМУ.

Могучий сучасний рух кооперативний в західних краях Европи не є появою виключно економічною, покликаною до житя лише задля материяльних користий, які дає співдїлане більшого числа економічних одиниць, як се є приміром з ассоциациями промисловців, товариствами акцийними, трестами чи картелями. Се, що тепер називаємо кооператизмом, або по нашому спільництвом, се осібна система социольоґічна, оперта на широких, заокруглених і викінчених теоретичних підставах, що обнимає далекі ґоризонти і стремить до перебудови теперішного суспільного устрою. Кооператизм дає такий одноцїлий сьвітогляд суспільний і таку розвязку социяльного питаня, що лише одна социяльно-демократична система (марксизм) може йому рівнятись і з ним конкурувати — на нашу думку, що правда, безуспішно.

Коопаратизм зродив ся з того самого стремлїня до усуненя хиб теперішного устрою капіталїстичного і до введеня социяльної справедливости, з якого виходили иньші теориї, приміром христианьский социялїзм, чартизм, марксизм, анархізм і иньші „прокляті ізми“.

Теперішний економічний устрій опертий на вільній конкуренциї, на анархічній продукциї для ринку, на погони за особистим зиском, на системі найму і пануваня капіталу є причиною сучасних социяльних терпінь, того що одні є богатші а другі в нуждї, що істнує визиск і панованє сильнїйших над слабшими, Капіталїстичний устрій датуєсь від великої француской революциї, і сейчас як він лише прийшов на сьвіт, слїдком за ним відразу появились всї його хиби. Теоретики лїбералїзму, економісти класичної школи не можуть нахвалити ся прикмет ладу опертого на вільній конкуренциї. Не можна не признати користий сего ладу для економічного поступу. Средства продукциї через розвій технїки так удосконались що продуктивність людскої роботи побільшилась майже казочно. Промисл, ремесло, торговля і комунїкациї розвинулись величаво. Мимо сего всего не удалось через введене економічної свободи запровадити бажаної гармониї суспільних сил, розширити добробут рівномірно на цїлий нарід, як про се розводились „класичні“ економісти. В суспільнім житю народів витворились гострі противеньства, клясова борба не уставала, широкі верстви народу попали в страшну нужду. Рівнобіжно яко реакция до капіталїзму виступають змаганя обезсилити шкідливе дїлане сего устрою усуваючи його підвалини. Се стане ся через: усунене вільної конкуренциї, то є продукованя на зиск, а витворене продукциї на потреби, получене працї з капіталом, усунене посередників, зроблене величезної сили продукцийної працї людскої власністю всїх, всїм на пожиток. Се є з грубша провідні думки всїх теорий, що стремлять до основної розвязки социяльної квестиї — все одно чи социяльно революцийних чи социяльно-еволюцийних, реформаторских. В способах здійстненя сих думок ріжні теориї основно розходять ся.

Социяльно демократична теория, на континенті Европи релятивно найдовше пропаґована і найбільш розповсюднена, стремить до поваленя капіталїзму за одним замахом дорогою клясової борби, яка завершить ся социяльною революциєю.

Єї побіда, се диктатура пролетарияту (докладнїйше кажучи провідників партиї социяльно демократичної), парламент социяльно-демократичний забере власть в свої руки, наступить „експропріяция експропріяторів“, ріжницї клясові будуть знесені, настане нова доба в розвою людства. Коли то стане ся, не можна вгадати, учить та теория; та не зважаючи на се, пролетарият мусить орґанїзувати ся в партию полїтичну, щоби захопити полїтичну власть і сповнити свою історичну місію.

Така дорога ожиданя, аж держава будучности сповнить всї задачі упорядкованя суспільних відносин, (розуміє ся, абстрагуємо від практичної дїяльности социял-демократиї, що звичайно ішла і іде в розріз із теориєю) не могла згуртувати всїх невдоволених з сучасного устрою. Найшли ся многі, що дальше уперто тримали ся иньших поглядів. Они розумували так: коли відносини економічні є причиною суспільного лиха, то треба безпосередно приступити до зміни тих відносин і до витвореня форм економічної орґанїзациї, висшої від сучасної. Они поставили собі за теперішну актуальну задачу будувати на нових основах сьвіт будучности серед теперішного устрою, витворюючи нові форми підприємств, що мають заступити форми підприємств капіталїстичних і зробити їх тим самим непотрібними. Були се кооператисти або спілковцї. Они зважились розширити принцип співдїланя, простої кооперациї працї людскої в новочасній фабрицї, на виміну товарів і на власність средств продукциї. Практичне здійснене того принципу виглядає в той спосіб, що люди доброї волї але позбавлені средств до розпочатя самостійної індівідуальної економічної дїяльности, лучать ся разом в спілку, зі спільних вкладок творят капітал, з котрим можна вже розпочати економічну акцию заосмотрюваня своїх членів в средства потрібні до щоденної консумциї. Ті артикули спілка побирає впрост від продуцентів, о скілько се можливе і в міру призбираних спільних капіталів приступає до з'орґанїзованя спілкової продукциї. Основною коміркою кооперациї є спілка консумцийна, що з часом розширюєсь до спілки продукцийної.

Підставою практичної орґанїзациї кооператив є отсї провідні точки: Паям признає ся з гори означені відсотки. Капітал тратить проте своє домінуюче становище а на перший плян вибиває ся вартість консумцийної сили. Зиск дїлить ся межи членів у відношеню до закуплених товарів. Зиск тягне проте не капітал, але консумент. Не є се дивіденда, але зворот надплачених і заощаджених через гуртовне купованє гроший, Кождий член без огляду на скількість паїв, має оден голос. Один чоловік — один голос, се є основний принцип всякої демократиї. Він запобігає, що капітал не може захопити перевагу і сконцентроватись в руках малого числа членів. Продаєть ся по цїнах сталих, які обовязують на торговельнім ринку даної місцевости. Цїни низькі конкуренцийні викликали би борбу з місцевими торговельниками, що хвилевим обниженем цїн старалиб ся убити спілку. Спілки продають лиш своїм членам і лиш за готівку, Кредит не є добродїйством, але привчаює членів до легкодушности і буває причиною біди в родинї.

Якіж є економічні принципи, що господарку в кооперативі роблять протиставленем капіталїстичної господарки і надають кооперативним спілкам прямо революцийне значінє? Капіталїстичне підприємство закладає ся на то, щоби можливо найбільше заробити. Капітали в кооперативі складає ся на то, щоби заспокоїти консумцийні потреби членів, побільшити силу купну гроша і через се полїпшити їх економічне положене. Кооператива змагає не до заробку, а до розумного користуваня доходу. Економічною цїлию консумцийної спілки є знесене зиску, як раз противенство до цїли капіталїстичного підприємства. Підприємство витворює для ринку, не має сталого круга консументів, через се витворює ся вільна конкуренция, в нїй слабші падуть, а сильнїйші стають ще сильнїйшими. Консумцийна спілка має в своїх членах сталих відбиратслїв і клїєнтів. Она купує і продукує в міру потреб консументів. Господарка в консумі є упорядкованою господаркою для потреб. Через те вони не конкурують з собою, але себе взаїмно підпирають. Ту панує не конкуренция а кооперация, планове співдїлане, не противенство інтересів а гармонїя інтересів, не антаґонїзм а солїдарність. Кооперация усуває анархію в продукциї, бо в еї дїланю рішає не ринок, а з'орґанїзоване запотребоване. В консумі нема капіталїстичного способу привласнюваня і роздїлу. В консумцийній спілцї бачимо тенденцию зробити средства обороту і продукциї спільною власністю. Майно спілки, до котрого поодинокий член не має жадного права, безнастанно побільшаєсь. З господарских користий користає не капіталїст а консумент. В капіталїстичнім підприємстві заняті робітники стоять під розказом капіталїстів або їх заступників директорів; ту є устрій монархічний. Заняті в консумцийній спілцї стоять під контролею управи, вибраної загалом консументів. Є се форма господарки з демократичним устроєм працї. Робітник в консумцийній спілцї не є пролетарем, не є підданим капіталїста, він є свобідним робітником, є рівноуправненим членом спілки, в котрій працює, є співвласником средств продукциї, має право вибирати управу спілки, до котрої стоїть в відношеню горожанина демократичної републики до своєї управи. Всї є рівні і свобідні. Підприємство капіталїстичне є привілеєм одної кляси. Кооператива нї. Вона стоїть отвором для найбіднїйших, а допускає також найбогатійших. Капіталїстичне підприємство повне противенств клясових, перегонів за богацтвом і уживанем. В консумцийній спілцї є ми в державі економічної і социяльної солїдарности, найвисших людских культурних інтересів. Чиж се не є здійстненем социялїзму? Навіть Кавцкий обговорюючи консумцийні спілки мусить сказати. „Щож иньшого є той образ, що його розвиваємо про социялїстичну суспільність, як не велична консумцийна спілка, що в кождім разї не є торговельною спілкою, але рівночасно продукцийною, котрої заводи працюють для консумциї еї членів!“ Додати треба, що Кавцкий не признає належного значіня, консумцийним кооперативом, приписує їм лише услівну вартість. Загалом до сеї справи социяльна демократия відносилась дуже неконсеквентно. Консумцийні спілки постигла зі сторони социяльної демократиї подібна доля, як квестию дрібного селяньства. Найперше социяльна демократия відмовила кооперациї всякого значіня. З часом трохи змякла і „деяку“ вартість признала. Пізнїще признала „не малозначну“ вартість а вкінци послїдним часом проголосила, що обовязком кождого товариша є належати до консумцийних спілок, стараючи ся злучати їх з партийною полїтикою і заводовою орґанїзациєю в своєго рода социяльно полїтичну трійцю на услугах клясової борби. Така привязь — кажучи мимоходом — є для кооперациї дуже небезпечна, бо втягнене еї до клясової борби означає розклад кооперациї.

Ідейними батьками кооперативного руху були великі „утопісти“ першої половини девятнайцятого століття: Роберт Owen Фуріє, Сен Сімон і Прудон. Owen батько анґлїйского социялїзму і анґлїйского кооператизму мрів про самостійні робітничі комуни — громади, що спільно працюють і спільно користають з плодів своєї працї. Шарль Фуріє, апостол француского спілкового руху, поставив проґраму, в котрій співдїлане грає головну ролю. Кооперация мала усунути посередництво торговельне і систему найму, мала зробити житє лекшим а роботу більш притягаючою. Також і Сен Сімона треба зачислити до предтеч кооператизму. Він учив, що визиск людини людиною мусить остати і що си-

етем найму треба усувути. До Прудона мають звичайно всї упереджена, бо з одної сторони „знищив“ його Маркс в своїй „Misere de la Philosophie“, а з другої філїстри знають лише його вискав „власність є злодійством“, що вистарчає, щоб напятнувати його архианархістом. Його провідною думкою було суспільне творене капіталу і власности і утворене певних кругів збуту через орґанізацию масової консумциї і через згуртоване роздрібнених малих сил ощадности. „Богацтва, котрі суспільности відбираєсь через економічну комбінацию (процент, ренту, і зиск посередництва у всїлякій формі) належить вернути їй через иньшу комбінацию“. Він бажав переведеня реформи постепенної без революцийних потрясень, що ішла би рівнобіжно з духовими і етичними розвоєвими тенденциями. Всї повисше згадані мислитель а також Люї Блян, Buchez і богато иньших мали вплив на уформоване думок новійших письменників, що розвинули і викінчили теорию кооператизму.

Одначе таки найбільше значіне для кооперациї мав Owen. Він є ідейним ініцияторою піонїрів з Рочделю, що поклали підвалини під анґлїйску кооперацию. Його ідеї прищеплені на реальний ґрунт прибрали дещо иньші форми, ніж він собі уявляв, але применені до житя і народного орґанізму не могли інакше зформуватись. Під впливом ідей Owena зібрав ся в 1843 р. в Рочделю гурток ткачів, бідних, виголоджених і хвилево без занятя, щоби на дорозі спокійного розвою економічного і суспільного поліпшити свое незвичайно сумне полотжене. Найперше злучили ся в спілку і з великим трудом та самовідреченем зібрали малий капіталик, щоби покликати до житя отсї підприємства, маючі на цїли грошеву користь і поправу суспільних та домашних відносин членів: заложене склепу з потрібними артикулами, збудоване домів, в котрих мешкали би члени, розпочате фабрикациї таких предметів, які спілка признасть потрібними, є то щоби дати занятє членам, що є хвилево без заробітку; куплене земельного маєтку, що його члени мали би управляти; орґанізоване в міру можности продукциї власними силами і закладане кольонїй, де зискам всї ділилиб ся. Є се, як каже Жід, проґрам величавий і пророчий, зарівно на свою епоху, як по всї часи. З першу товариство боролось з величезними трудностями але завдяки правдиво анґлїйскій енерґії і її витревалости не упало, перебуло тяжкі початкові часи і дало почин великаньскому розвоєви анґлїйскої кооперациї. Які найблизші користи вже по кільканацятп лїтах принесла кооперация, вказує отсей опис: „Громада робітників, що колись не купали здорової їди, ходили в витертім одязї, доконує закупна гідні мілїярдерів Коли возьмемо під увагу якість віктуалів, то живуть як льорди, самі витворюють матерію на одяг, шиють черевики, одіж, мелють збіже; купують найлїпший цукор, найлїпшу гербату і випалюють каву на власні потреби. На мясо ріжуть найкрасші штуки худоби“.

З Анґлїї перенїс ся рух кооперацийний на континент Европи і ту зачав ся також приймати. Не дійшов ще до такого розвою як в Анґлїї. Але се нїчо дивного, бо в Европі він ще дуже молодий; властиво доперва в девятьдесятих роках минулого столїтя на добре взяла ся Европа до властивої кооперациї. Спільництво, яке було до того часу в Европі, не було перенятє ідеями кооператизму, була се звичайна ассоцияция. Тепер і на континенті запустила кооперация міцне корінє і чим раз краще буде розвивати ся. Сей систем має перед собою велику будучність і росте з великою експанзиєю. Вже тепер на сьвіті є 5 мілїонів родин згуртованих в 12.000 кооператив консумцийних, що розділюють річно за 4 мілїарди товарів. Нарід сам о власних силах приступає до сьмілого дїла вибудувати серед сучасного устрою орґанїзацию, „що позбавить житя буржуазийний орґанїзм через переляте всїх його здорових і пожиточних соків до суспільного орґанїзму, стоячого отвором для всїх“. Кооператисти беруть ся щоденною економічною працею „політикою тепершности“ витворити новий лїпший суспільний лад. На теперішній почві найшли они до сего форми і услівя. Споживні кооперативи віддають в руки народу ринок і капітали та перебирають постепенно средства продукциї на колективну власність. Кооперативи селяньскі вводять поступ в сільску господарку; задержуючи індівідуальність селяньских господарів, они заводять частинний колективізм рільний. З сих жерел повстане новий устрій будучности, опертий не на антаґонїзмі і ворожнечи, а на солїдарности і братерстві. Кооперация є здійснене ідеї солїдарности, що повинна стати основою уложеня взаїмних відносин між людьми.

Специяльно для нас кооперация має подвійне значінє. Она є покликана до витвореня у нас новочасного народного господарства і увільненя з економічної зависимости і пассивности. Коли хочемо стати сучасною нациєю, мусимо нашу національну економію оперти на кооперациї.

Сидір Кузик.

Коляда.

Та на добрий вечер, ти тисовий столе,
Ти тисовий столе, ти честний суборе!
О та пише, пише та сам Кесарь в Риму,
Покликає нарід до Єрусалиму.
До Єрусалиму всї душі лїчити,
Всї душі лїчити, царску дань садити.
А пречиста Діва в Єрусалим пішла,
В Єрусалим пішла, до в Вефлеєм дійшла,
О, та сталаж она хатами ходити,
Хатами ходити, на ніч ся просити,
А невірні Жиди нїчлїгу не дали,
Ще й пречисту Діву за місто прігнали.
Та прігнали-ж в'ни ю аж у чисте поле...
„О Боже-ж мій, Боже, тож ніжки ми болят
І ніжки мя болят і студінь стинає!
Хіба-ж повертаю у вівчарску стаю!“
А вівчарска стая всеславна нам стала,
Всеславна нам стала, бо Христа нам дала.
А около Христа кінь з воликом та став,
Кінь з воликом та став, ще й просили Христа.
„О Христе наш, Христе, уроди нам сїнце,
Уроди нам сїнце, ще й зелене винце!
Ще й зелене винце, ще й яру пшеницю,
Ще й яру пшеницю, ще й всяку пашницю!“
А зелене сїнце воликам рогатим,
Волики ж рогаті все ґаздам богатим,
А вороні коні під ледїні годні,
Під ледїні годні, рицарі подобні.
А зелене винце всїм людям на закін,
А яру пшеницю у церкви на престів,
А буйні хлїбове на усї мирове,
А усему миру щастя та здоровля!
Гой, а за сим словом столови ся клоним,
Столови ся клоним, ще й Господа молим —
Гой та даруй Боже ти на хлїб урожу,
А сим господарям свою ласку божу.

О. Ю. Федькович.

До боротьби з алькоголем.

Тетеров: Я просто пияниця, тай годї. Ви знаете, чому в Росиї богато пяниць? Тому, що бути пяницею — вигідно. Пяниць у нас люблять. Новатора, сьмілого чоловіка — ненавидять, пяниць — люблять. Бо завсїгди вигіднійше любити що-небудь дрібне, нїкчемне, ніж що небудь велике, гарне....
(*М. Горкий:* Міщани).

Ідуть різдвяні сьвята! А в такі днї сьвяточні можна найкраще бачити, як у нас обходять сьвята. В висших кругах товариске житє підчас сьвят тільки роздражнює і ослаблює замість щоби піддержувало і кріпило чоловіка. На селї під сю пору устає всяка робота а люди їдять добірнїйші страви та пють горівку і пиво. Старі частують молодих, ба й малих діток не минають. Зразу радїють, веселять ся, жартують, співають а відтак кленуть, сварять ся, ганьблять ся, ба й бють ся. Гостий треба очевидно припрошувати до чарки, щоб відтак не сказали: „було що пити, та не було кому просити“; щож треба показати свою гостинність, треба гостий прямо силувати, щоби затроювали ся алькоголем чим більше тим лїпше, щоби їх сьвідомо чи не сьвідомо позбути на довший чи на коротший час духових спосібностий а перед усїм розсудку. І так в днї сьвяточні не має спокою, тверезости, доброти і обичайности а всюди натрапиш ізза пїятики на роздражнене, на незгоду, сварку і ненависть. Ми не сьвяткуємо сьвята, днї Христові, а празднуємо днї проклятї, днї демону-алькоголю.

Що дїє ся в сьвята та що недїлї, се дїє ся через увесь рік що дня, хоч і в меншій мірі, за те і будних днїв більше як сьвят в роцї. Отсе пяньство по цїлій нашій земли, в усїх верствах нашого народу се одна з причин нашої соцьяльної нужди, морального занепаду і полїтичного упадку.

Колиб почислити на підставі статистики, кілько то гроша викидає уся Україна підчас одних тільки різдвяних сьвят, то начислив би за отсю отруту безпечно мілїони корон. Та сї пропащі гроші не одинока страта, далеко більше лихо, бо годї його обчислити, се нужда, хороби, злочини, і всякі иньші лиха, що родять ся з пянства. В середно-европейських державах іде на алькоголь в трое більше чим на війска. В Росиї виносять видатки на алькоголь більш чим третину всїх розходів на поживу, а в Австриї пропивають більшу суму як цїлий буджет.

Отся погана навичка нашого народу спричиняє його полїтичну незрілість, матеральну залежність, його непошановане, товариску меншевартність і домашню нужду. Мозкове затроєне алькогольом то колода, яку кидаємо самі собі під ноги на дорозї до поступу, до культури нациї. Ясна річ, чому такий народ може і мусить пробувати в полїтичній неволї. Вже Лїкурґ усмиряв порабощених алькогольом, а Росия держить завдяки епідемічному розширеню пяньства тамошні народи в отупіню і в ярмі деспотизму. Наш народ був і є по більшій части полїтично невольний в наслїдок впливу, який має на його мозок алькоголь при кождій нагодї, підчас кождого вибору. Алькоголь є причиною, ізза якої наш народ забобонний, чому він тільки слухняний, послушний а не рішає сам про себе, не володїє сам собою. Та нам не треба народу, що слїпо у все вірить, а народу, що має свідомі переконаня, народу, що бачив би ясно свою будучність, і що знав би свою мету і стремів до неї енерґічно. Що такий реформам прихильний і поступовий народ, як наш, не може поступити наперед, не може скинути пута, се треба поставити також на карб зужитого алькоголю, бо алькоголїзм не поступовий а реакцийний, він воріг волї, свободи і демократизму.

Алькоголїк, а під сим треба розуміти кождого, що пе без міри і „мірно,“ виневши хиба тих, що заживають алькоголь як лїк, отже кождий алькоголїк є найбільшим реакционером і газардовцем, що ставляє цїле свое житє на одну карту.

Заживане алькоголю будь якого і в якій небудь мірі ослаблює і притупляє дїяльність людского духа, зменьшує чинність волї і чутя, відбирає енерґію, бодрість почину і робить чоловіка диким, брутальним і суворим. Хто пе, стає роздражнений, нервозний, самолюбний чим раз то менше спосібний панувати над собою і відповідати за самого себе; він не сьвідомий економії сил, стає ся лїнивим, тратить енерґію і відпорність та доходить не раз до самовбийства.

Алькоголїзм не тільки спричиняє незчислені хороби але й нищить капітал, є причиною бідноти, всїляких нещасливих припадків, безробітя, утрати працї. Через алькоголь тратить чоловік співчутє до ближнього, охоту до працї, віру в людску гідність; оже алькоголїк не знає любови ближнього, труду в користь людства. Алькоголь підкопує приязнь, нївечить родини, він головно спричиняє тїлесну і духову де-ґенерацию одиниць, родин, поколїнь і цїлих народів.

Гіршого ворога народ немає.

Хто щирий приятель народу, кому не байдуже його істноване, не рівнодушна його будучність, той мусить поборювати сього ворога, мусить попирати відроджене народу, не сьміє легковажити сього жизненного питаня. Тут є гарне поле до серіозної реальної працї, що мусить видати плоди, бо алькоголїзм не є непоборимє природне явище а тільки історична поява. Нїякий чоловік не проявляє природної жадоби-потреби алькоголю, бо кожда дитина бридить ся зразу сею отрутою.

Відроджене народу хай починає кождий від себе самого, від своєї сїмї, від своїх ближних! Як примір звичайно витворює піяків, так само хай буде живий приклад тою реальною роботою, що творить тверезих. Примір повздержности, цїлковитої абстіненциї; бо се вічна правда, що слова а добрі живі приклади виховують людий. Ось задача нашим інтелїґентним верствам!

В усїх західних краях працюють над сим заданем вже десятки лїт успішно. В Анґлїї живе богато міллїонів абстінентів. В Скандинавії майже кождий, від короля до рибака, антіалькоголїк а порожні вязниці сьвідчать найкраще про благодатність сього руху. В Америцї, де Роозельт веде перед своїм примірои, виставляє ся на публичну погорду той, хто частує алькоголем.

В Нїмеччинї працює успішно орґанїзация т. зв. „Guttempler“, що придбали за кілька років понад 30.000 членів абстінентів; ба навіть відважні студенти заходять ся над тим, щоби зірвати з старим звичаєм студентских кнайп. В Швайцариї дбає про те крім „Синього Хреста“ сама держава. В Австриї має крім Українців кожда нация що найменьше одну ґазету, яка поборює алькоголїзм. Міністерство осьвіти зарядило справдї, щоби школи навчали про алькоголїзм. З того виходило би, що й міністерство рільництва, торговлї і скарбу повинні би заборонити вибір, продаж і оподаткованє алькоголю.

Між Українцями в Галичинї та на Буковинї засновано свого часу чимало товариств тверезости, що якийсь час проявляли не аби яку дїяльність, піддержувану особливо духовеньством. Та згодом ті товариства і братства тверезости не замітно, але твердо заснули. І „пророки“ та „пророчицї“ тверезости, які мали великий вплив на наш забобонний народ, щезли ізза переслїдувань, яких дізнали завдяки інтриґам капіталїстів, що живуть та богатіють з алькоголїзму. І ось народ застряг знов в багнї нужди, яку витворює алькоголїзм, що в XX. віку розріс ся і росте без упину. Сьвятим обовязком кождого щирого члена нашої нациї було-б шукати за способами, які відповідали-б вдачі нашого народу, щоби освободити нашу суспільність від лютого ворога-алькоголю. Істория нашої дотеперішньої борби проти алькоголю може нам допомочи, щоб підняти сю борбу наново ще успішнїйше та певнїйше. Перед усїм треба 1. пояснити народови погубні наслїдки алькоголїзму, 2. ширити засаду правдивої повздержности-тверезости, 3. бойкотувати тих, що подають, купують і продають сю отруту, 4. зобовязати ся до того, щоби в законний і чесний спосіб усунути вибір, продаж і ужиток алькоголїчних напитків.

З другого боку треба подбати про лїпшу поживу і кращі мешканя і про те, щоби сю отруту заступити напитками без алькоголю; відтак настоювати на те, щоби дозір над корчмами і пяницями був пильнїйший та щоби всякі проступки проти закону о пяньстві карано строго. На остаток треба би подавати нагоду до здорової, кращої і честнїйшої забави, а то розповсюднюючи добрі ґазети, закладаючи бібліотеки, уряджуючи виклади, відчити, концерти, вистави, прогульки і т. п.

Отсим хочу відновити питане отверезіня нашого народу, радби спонукати кождого, щоби сам кинув пити алькоголїчні напитки і ширив тверезість межи народом, бо головно алькоголїзм заважає нашому народови ступати сміло і певно правою але вузкою стежкою, що провадить до повного здоровля, до соцїяльного добра, до всесьвітної культури і до національної свободи.

Ілько Попович.

